

STADSBYGGNADSKONTORET

MARIEBERG

Program för detaljplan

Samrådsförslag t.o.m. 21 juni 2012

www.stockholm.se/marieberg

2011-06771-53

Thorildsplan
gymnasium

Drottningholmsvägen

Thorildsplan-
tunnelbanestation

Konradsbergs
sjukhus

Konradsbergs
parken

Rålambshovs-
skolan

Rålambshovs-
parken

Fridhemsplan

"GAMLA"
KUNGSHOLMEN

Norr Mälarstrand

FREDHÄLL

Rålambsvägen

Västerbroplan

Parkleken

SvD/
Sweco

Socialstyrelsen

DN-torget

Riksarkivet

Klastorps-
skolan

"Bacon-
huset"

"Dragspelshuset"

Rysska
ambassaden

Smedsuddsbadet

Strandpromenaden

Riddarfjärden

LILLA
ESSINGEN

Mariebergfjärden

..... PROGRAMOMRÅDESGRÄNS

Innehållsförteckning

Inledning	04	Programförslag	20	Marieberg och riksintresset	63
Varför utveckla Marieberg?	04	En sammankopplad stadsdel	20	Stadslandskapet och riksintresset Stockholms	
Syfte	05	En levande innerstadsdel	21	innerstad	63
Mål	05	En tätare stadsdel	22	Mariebergs relation till Riksintresset idag	63
Vision	05	Ny bebyggelse och nya kvarter	22	Konsekvenser för riksintresset vid en utveckling	
Tidplan	05	Stadsbyggnadsstrategi	22	av Marieberg med höga hus	64
Bakgrund	06	Förslag till strukturplan	26	Kulturhistoria	69
Stockholm växer	06	Gestaltungsprinciper för ny bebyggelse	44	Kulturhistorisk klassificering av bebyggelsen	69
Programuppdrag	07	Mer ytor för vistelse, möten och service	47	Tidig medborgardialog - enkät	72
Områdesanalys	08	Gator och stråk - stadsdelens ryggrad	47	Sammanfattning av resultatet	72
Marieberg i staden	08	En mer parkintensiv stadsdel	54	Utredningar och underlag	74
Befintlig bebyggelse	10	En barnvänlig stadsdel	57	Medverkande och referenser	74
Gröna rum och rekreation	12	Offentlig service	58		
Naturmiljö och ekologiska värden	13	Kollektivtrafik	58		
Platser för vistelse & möten	14	Miljöutmaningar & hållbarhetsfrågor	59		
Gång- och cykelflöden	16	Miljöbedömning	59		
Kollektivtrafik	17	Hållbar stadsutveckling	59		
Trygghetsfaktorer	18				
Trafikflöden	18				
Bilparkering	19				
Verksamheter och service	19				

Inledning

Marieberg är en del av innerstaden med fina kvaliteter och stor potential för en utveckling med fler bostäder, arbetsplatser och service.

Marieberg ligger i Stockholms innerstad, på sydvästra delen av Kungsholmen. Programområdet gränsar i söder mot Riddarfjärden, i väster mot Fredhäll/Essingeleden, i norr mot Rålambshovsparken/Drottningholmsvägen och i öster mot Västerbron/Rålambshovsparken. Området är alltså omringat på tre sidor av stora trafikleder, men har även en omgivande zon av park, naturmark och vatten. Marieberg har en god regional koppling genom Västerbron och Lilla Västerbron som passerar i öster och stora kvaliteter genom närheten till innerstaden och till natur och vatten.

Marieberg representerar i Stockholms sammanhang en unik stadsbild med höga och stora hus i en modernistisk struktur som är tydligt komponerad utifrån en stor skala i samspel med naturen, topografin och vattnet. De stora byggnadsvolymer kan uppfattas som brutala i sin placering och relation till omgivningen. De dominerar Stockholms stadsbild från flera viktiga platser, bland annat från Riddarfjärden. De stora byggnadsvolymer är utformade som individer, vilka tillsammans med övrig bebyggelse i området skapar en stadsdel som närmast kan liknas vid en skulpturpark i väldig skala, med representanter från 1800-tal (tex Konradsbergs hospital) till modernism (tex Silvieberg) och

nutid (tex Konradsbergs skolområde). Södra delen av Marieberg karakteriseras i dag också av stora kvarter som begränsar möjligheten att röra sig genom området från norr till söder. I Konradsbergsområdet i norra delen av Marieberg, är strukturen betydligt mer upplöst och brokig med en blandning av mindre och större byggnader som är relativt begränsade i höjdskala bortsett från bostadshusen mot Rålambsvägen. Rålambsvägen, vars generösa bredd planerades för en då påtänkt spårvagn, fungerar som en öppen östvästlig länk mellan den norra och södra delen av området.

Området rymmer i dag ca 3000 bostäder och 6000 arbetsplatser. Det innebär med innerstadsmått mätt en låg täthet. Inslag av höga hus kan därmed konstateras inte alltid innebära en hög täthet. Den låga tätheten återspeglas också i det relativt begränsade utbudet av service, handel, restauranger, kultur och liknande som ofta bidrar till att skapa ett rikt stadsliv. En stor del av underlaget för den service som finns i Marieberg i dag kommer från Essingeöarna.

VARFÖR UTVECKLA MARIEBERG?

Området bedöms ha stora utvecklingspotentialer genom sitt fina läge i närheten av natur, vatten och Stockholms innerstad. En utveckling av Marieberg med ökad täthet, skulle möjliggöra många nya bostäder i ett eftertraktat innerstadsläge och många tillgängliga och attraktiva arbetsplatser. Det skulle också öka underlaget och förutsättningarna till ett utvecklat och rikt stadsliv i Marieberg.

Stockholms kommun har ansvar för att medverka till att bostadsbyggandet i staden står i relation till den växande befolkningens behov och önskemål. Många Stockholmare efterfrågar ett boende i områden med kvaliteter som ofta hittas i blandade och täta stadsdelar.

Marieberg erbjuder fina boendemiljöer idag, och området har god potential att vidare utvecklas till en attraktiv del av Stockholms innerstad och därmed bidra till att öka utbudet av den efterfrågade täta, urbana och gröna staden.

Under de senaste åren har Stadsbyggnadskontoret fått in ett antal förfrågningar från olika fastighetsägare om planändringar i Marieberg. Stockholms stad äger viss mark i området, och en stor del av marken är i privat ägo. Flera av de privata markägarna har framfört önskemål om att utveckla sina fastigheter både genom ny-, om- och tillbyggnation. Stadsbyggnadskontoret har bedömt att en kompletterande bebyggelse i området är möjlig.

Ökad täthet genom nya bostäder i ett eftertraktat innerstadsläge och nya lokaler för service och verksamheter utgör en god grund för en utveckling av områdets stadsmässiga kvaliteter. Med ett ökat underlag genom fler boende och arbetande, skapas bättre förutsättningar till en starkt lokal kärna med möjlighet till ett ökat serviceutbud. Genom att lyfta fram Mariebergs befintliga kvaliteter så som parker och grönstråk och förstärka stadsrummen med fler lokala kopplingar kan Marieberg utvecklas till en integrerad del av promenadstaden med ett rikare stadsliv för fler.

SYFTE

Programarbetet syftar till att utgöra underlag vid en förtätning av Marieberg och skapa bra stadsrum på människans villkor, som en bas för områdets framtida utveckling med nya bostäder, kontor, handel, service, torg och aktiverade parkmiljöer. Programmet slår fast utgångspunkter och mål för den fortsatta planeringen i Marieberg och hanterar områdesövergripande frågor, så som bevarandevärda kvaliteter, möjliga byggbara lägen, strategi för höga hus, ökade stadsmässiga kvaliteter, aktiverade stads- och parkrum och möjligheter till nya kopplingar både inom området och till omgivningen.

MÅL

Programmet ska säkerställa att den övergripande visionen, utgångspunkterna och kvaliteterna som beskrivs i programhandlingen genomsyrar förverkligandet av utvecklingen i Marieberg under de kommande 10-15 åren som genomförandet beräknas ta. Målet är att förtäta stadsdelen med ca 1100 nya bostäder och ca 30000 kvm för kontor, handel, service och skolverksamhet. Marieberg ska vara en trivsamt stadsdel att bo, arbeta, vistas och leva i.

VISION

Marieberg ska utvecklas till en blandad stadsdel med aktiverade stadsrum och en starkt lokal kärna genom ökad täthet, fler bostäder, arbetsplatser, verksamhetslokaler och ett ökat serviceutbud. Möjligheter att röra sig inom och till området ska förbättras och kopplingar till omgivande rekreatiomsområden ska utvecklas.

TIDPLAN

Programarbetet med programsamråd är det första skedet i processen för att möjliggöra en framtida utveckling av Marieberg. Ett förverkligande av programförslaget beräknas ta mellan 10-15 år och kommer att genomföras i olika etapper. Illustrationen ovan beskriver processen för en möjlig framtida utveckling från första idé till färdigt projekt i Marieberg.

Bakgrund

Stockholm växer, och beräknas bli en miljonstad år 2030. Marieberg är en del av den växande staden.

STOCKHOLMVÄXER

Stockholmsregionen växer. Bara inom Stockholms stad har befolkningen de senaste åren ökat med över 10 000 personer per år. År 2030 beräknas staden ha närmare en miljon invånare. Det finns en stor politisk enighet om att tillväxten är positiv för Stockholm och att staden ska växa på ett långsiktigt hållbart sätt – ur ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt perspektiv.

Visionen om ett Stockholm i världsklass

Visionen om ett Stockholm i världsklass handlar på många sätt om en levande och växande stad där olika funktioner blandas. Målsättningen är ofta att skapa en intensiv stads- miljö med ett mångsidigt innehåll av bostäder, arbetsplat-

ser och service som lockar många stockholmare och besökare. Stockholm är glest bebyggt i jämförelse med andra storstäder. I innerstadens täta bebyggelse är exploaterings- talen är högst. Det finns stora delar av Stockholm med en betydande förtättningspotential där en ökad täthet kan bidra till en mer levande miljö i enlighet med visionen om ett Stockholm i världsklass.

Promenadstaden – översiktsplan för Stockholm

För att kunna bejaka den tillväxt som staden står inför behövs strategier. Befolkningsökningen kräver inte bara bostäder och infrastruktur utan även att vi, i alla delar, kan utveckla Stockholm till en bra stad att leva i. Översikts- planen är stadens strategiska dokument som beskriver hur vi kan göra detta, bland annat genom att koppla samman stadens delar, bygga tätare i olika grad och samtidigt värna de fina kvaliteter som staden redan har.

Kartutsnitt från Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm.

Kartbild från Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm.

Stockholm har fått sin speciella prägel i ett skärgårdsland- skap runt de tre stora vattenrummen i Mälaren, innerstaden och Saltsjön. Dagens Stockholm har vuxit fram med tydli- ga årsringar där varje tid satt sin prägel på stadsbyggandet. I Stockholm finns goda förutsättningar för ett gott och hälsosamt liv. De viktigaste delmålen för översiktsplane- ringen är att minska utsläppen från trafiken, öka andelen stockholmare som åker kollektivt, cyklar eller går samt att minska trafikbullret och utsläppen av växthusgaser från energianvändning.

Marieberg i översiktsplanen

I översiktsplanen redovisas västra Kungsholmen som ett av stadens stadsutvecklingsområden, där nordvästra Kungs- holmen för närvarande byggs ut. Marieberg är en del av västra Kungsholmen och beskrivs som ett viktigt område att ytterligare uppmärksamma. De viktigaste framtidsfrå- gorna är att minska barriäreffekter och miljöstörningar från Drottningholmsvägen och Essingeleden. Det är viktigt att

Kartbild från tjänsteskrivelse inför programuppdrag, juni 2011.

stärka kopplingarna mellan de olika delarna av Kungsholmen för att minska de barriärer som finns i dag, så att det blir lättare att röra sig mellan de olika stadsdelarna, inte minst till fots och på cykel. I kopplingen mellan det nya Kungsholmen i väster och det befintliga Kungsholmen i öster utgör Fridhemsplan en viktig nod.

Punkter som lyfts fram i översiktsplanen och som är av betydelse för utvecklingen av Marieberg:

- Skapa täta och attraktiva stadsdelar med blandat innehåll och offentliga miljöer av hög kvalitet.
- Tillvarata möjligheter att skapa ett rikt utbud av levande och trygga offentliga miljöer i alla områden.
- Vidareutveckla en mångsidig stadsmiljö med utgångspunkt från områdets kvaliteter.
- Planera för ett variationsrikt utbud av bostäder som attraherar många stockholmare.
- Prioritera förändringar som innebär att marken utnyttjas så effektivt som möjligt.

White arkitekters strukturskiss från parallellt skissupdrag 2007.

- Utforma ny bebyggelse med hög arkitektonisk kvalitet så att den bidrar till en attraktiv helhet.

- Öka tillgängligheten till attraktiva grönområden och skapa goda möten mellan bebyggelse och grönområden

- Utveckla innehållet i parkerna och förbättra tillgängligheten till värdefulla grönområden.

Parallella arkitektskisser

Under 2007 gav några av fastighetsägarna i området tre arkitektkontor i uppdrag att skissa på en struktur för en möjlig utveckling av Marieberg. Staden deltog i utvärderingen av förslagen. De tre skisserna utgör ett av flera idéunderlag som funnits med i processen att ta fram ett programförslag.

PROGRAMUPPDRAG

I juni 2011 fick stadsbyggnadskontoret i uppdrag av stadsbyggnadsnämnden att påbörja ett programarbete för Marieberg. Det innebär att en översyn för förtätning av

Wingårdh arkitekters strukturskiss från parallellt skissupdrag 2007.

stadsdelen påbörjats. Stadsbyggnadskontoret bedömer att bättre kopplingar inom området och till dess omgivning, liksom ökad täthet genom t.ex. exploatering med inslag av höga hus, skulle utgöra en god grund för en förstärkning av områdets stadsmässiga utveckling och skapa en stärkt lokal kärna med stora kvaliteter.

Stockholms stad äger viss mark i området som kan vara lämplig för bebyggelse. En stor del av den mark som kan bebyggas och utvecklas är i privat ägo. Många befintliga fastighetsägare har en önskan om att utveckla sina fastigheter och samverkar med staden i utvecklingen av stadsdelen.

Kommande detaljplanering i Marieberg ska grunda sig på denna övergripande programhandling som beskriver utgångspunkter och mål för den fortsatta planeringen. De kommande detaljplanerna får utvisa vilken byggrätt och utformning som är lämplig på respektive plats inom programområdet.

BIG arkitekters strukturskiss från parallellt skissupdrag 2007.

Områdesanalys

En brokig stadsdel med många kvaliteter att värna och utveckla.

MARIEBERG I STADEN

Marieberg fungerar idag som en länk mellan flera av stadens andra stadsdelar, Södermalm, Kungsholmen och Essingeöarna. Stadsdelen är huvudsakligen ett område man passerar utan att vistas i. Den regionala kopplingen är stark genom Västerbron, men kopplingen därifrån till de lokala stråken är svag. Marieberg ligger som en enklav med direkt anslutning till den centrala stadsväven men saknar en egen inre sammankopplande väv av tydliga gator och stråk.

Tillgängligheten för gående till Marieberg är generellt sett bristfällig. Stora trafikleder och vattenrum utgör barriärer för gående till och från stadsdelen. De två gatorna Gjörwellsgatan och Rålambsvägen är Mariebergs huvudgator. Gjörwellsgatan knyter samman stadsdelen med Essinge-

Stora regionala stråk passerar Marieberg.

öarna. Rålambsvägen knyter samman stadsdelen med Fredhäll och slutar i öster vid Västerbroplan. Gjörwellsgatan och Rålambsvägen saknar tydliga tvärförbindelser och är dåligt kopplade till omgivande kvarter, vilket delvis bidrar till deras anonyma karaktär och upplevelsen av dem som genomfartsgator.

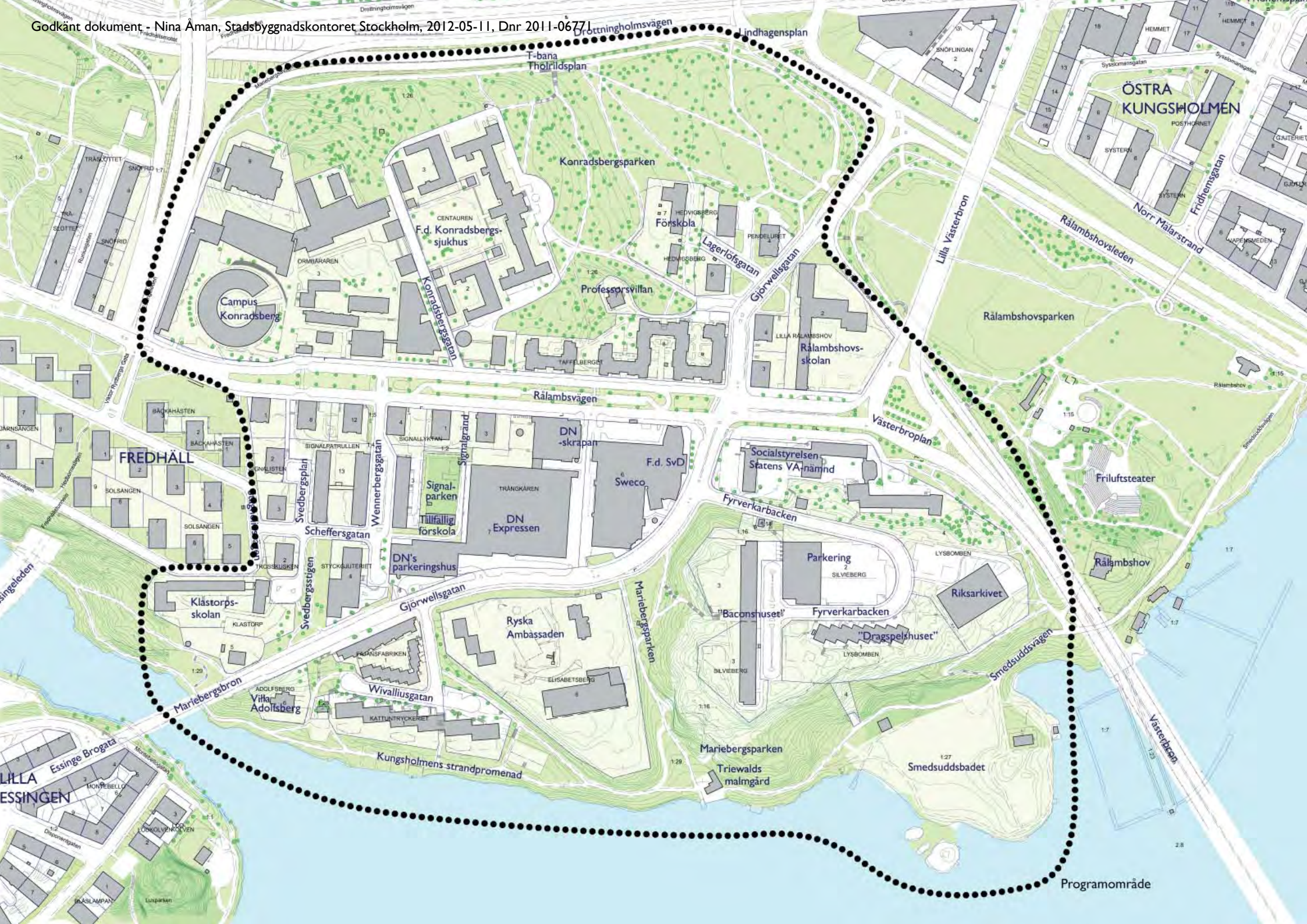
Västerbroplan är en viktig knutpunkt genom sitt strategiska läge i skärningspunkten mellan Rålambsvägens förlängning och det regionala stråket i riktning mot innerstadens centrala delar. Från Västerbroplan leder idag en smal och dold trappa ned till Rålambshovsparken. För att nå Rålambshovsparken med cykel, barnvagn eller rullstol krävs god lokalkännedom och stora omvägar. Nivåskillnader och de stora trafikflödena gör att platsen idag fungerar dåligt som entré till stadsdelen. Västerbroplan liksom Thorildsplan är båda viktiga kollektivtrafikknutpunkter. De är båda belägna i stadsdelens utkanter, och har inga tydliga länkar vidare in i stadsdelen.

Utsnitt i samma skala. Mariebergs stadsväv respektive traditionell tät innerstadsväv med sluten kvartersstruktur (ex Östermalm).

Mariebergs stadsstruktur består av fler olika delar med skild karaktär. Allt från klassiska axlar vid Konradsbergs sjukhus till en typiskt modernistisk stil med ett uppbrutet byggnadssätt i stora kvarter. Området rymmer hus i park, punkthus, lameller och institutioner. Institutionsområdet Konradsberg, Fyrverkarbacken och ryska ambassaden utgör otillgängliga enklaver på grund av topografi och/eller mer eller mindre otydlighet i gränserna mellan offentliga och privata delar. Svårigheten att ta sig fram som gående beror även på svårigheten att orientera sig. Marieberg har inget tydligt centrum där händelser koncentreras. Service, restauranger och arbetsplatser är utspridda utmed huvudgatorna. En koncentration av service finns vid en platsbildning vid Rålambsvägens södra sida. Huvudgatorna i stadsdelen saknar en enhetlig utformning, vilket försvårar igenkänning och orientering.

BEFINTLIG BEBYGGELSE

I dag präglas Marieberg av institutioner och arbetsplatser, men även av bostäder. Bebyggelsen är uppförd i en öppen struktur som utmärks av ett tydligt samspel med landskapet. Typiskt för den södra delen av Marieberg är att den utvändiga miljön, utrymmen mellan husen, tillhör det offentliga rummet. Bostadshusen saknar till stor del tydliga privata gårdar. I den norra delen av området, Konradsberg, där byggnaderna huvudsakligen är placerade i en öppen och uppbruten struktur, finns större ytor av halvprivat/halv-offentlig karaktär i utrymmen mellan husen.

Flera av byggnaderna i området är stora både i planmått och/eller höjd, så som exempelvis 60-talshusen "dragspelshuset" och "baconhuset" på Fyrverkarbacken, DN-huset och SvD-huset. Men även gamla Konradsbergs sjukhus har en storskalig planform liksom den relativt nya runda byggnaden uppförd för lärarhögskolan i Konradsbergsområdet. Områdets mäktiga bergsformationer tillsammans med den

modernistiskt storskaliga bebyggelsen tecknar Mariebergs siluett mot stadens vattenrum. Området rymmer även en del äldre bebyggelse, till exempel villa Adolfsberg (1850-51), Triewalds Malmgård (1750-tal) och gamla Konradsbergs sjukhus (1855-1861), men även ett antal hus från 40-talet. Under mitten av fyrtio- och femtiotalet uppfördes ett antal bostadshus samt Rålambshovsskolan av namnkunniga svenska arkitekter, som till exempel Paul Hedqvist, Backström & Reinius och Sven Ivar Lind.

I större omfattning inleddes bostadsbyggandet i Marieberg 1960 med det veckade stora huset på Wivalliusgatan nere vid vattnet. Något senare uppfördes de två stora bostadshusen på Fyrverkarbacken. Det ljusputsade och veckade bostadshuset "dragspelshuset" ritades av Henning Orlando. Både "dragspelshuset" och bostadshuset på Wivalliusgatan bryter tydligt mot den modernistiska nord-sydliga riktningen som i övrigt karakteriserar områdets stadsstruktur. "Dragspelshuset" har 16 våningar med 210 lägenheter

och ca 1200 kvm kontorslokaler. På västra delen av berget uppfördes också ett stort bostadskomplex i rött tegel, "baconhuset", ritat av Ancer-Gate-Lindgren. Ungefär samtidigt byggdes också de båda tidningskvarteren och senare nuvarande Ryska ambassaden som en fritt placerad volym på höjden Elisabetsberg (1968).

I slutet av 80-talet byggdes kvarteret Taffelberget, ritat av Sune Malmquist, mellan Rålambsvägen och Konradsbergsparken. Huset slingrar sig som en kantig orm och bildar halvöppna gårdsrum med stora portiker mellan Rålambsvägen och Konradsbergsparken.

Under de senare åren av 1900-talet byggdes också dåvarande lärarhögskolan till i Konradsbergsområdet efter ritningar av bl.a. Johan Celsing. Kvarteret Kattungstryckeriet mellan Gjörwellsgatan och Wivalliusgatan bryter mot den Mariebergiska strukturen genom sitt sätt att följa gatusträckningen. Kvarteret ritades av Södergruppen arkitekter.

Befintliga byggnader i Marieberg. Från vänster DN-skrapan, SvD/Sweco-huset, "baconhuset", "dragspelshuset" och nere vid vattnet Triewalds malmgård.

Rålambsvägen. DN's lågdel till vänster. Kv Taffelberget till höger.

Lärarhögskolans nyare tillbyggnad till vänster, DN-skrapan och bostadshus från 40-talet till höger.

Gjörwellsgatan. DN's lågdel till höger och parkeringshus i fonden.

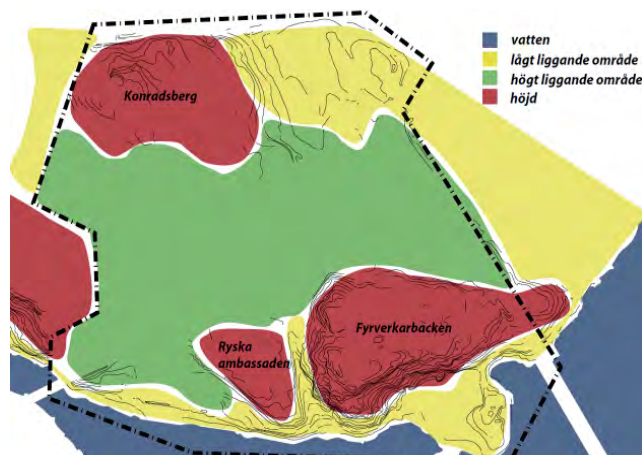

Exempel på Mariebergs varierade bebyggelse.

GRÖNA RUM OCH REKREATION

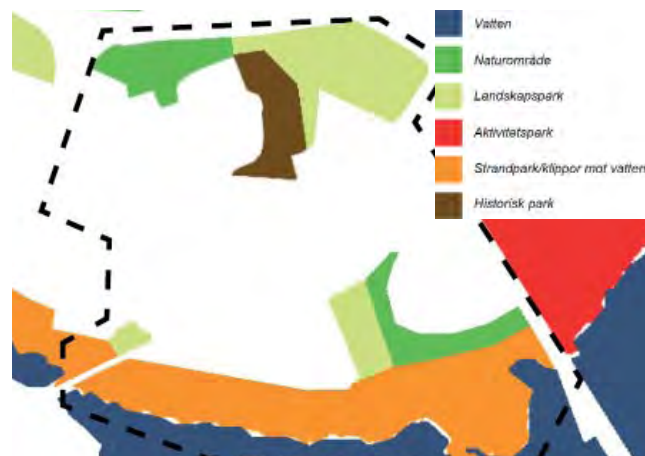
Marieberg har idag god tillgång till uppvuxna parkmiljöer. Konradsbergsparken och Mariebergsparken är de två största. De båda parkerna har stora rekreativa värden med varierande innehåll, som ger en god tillgång till kvalitativa grönområden för både de boende och arbetande i stadsdelen. De utgör också viktiga delar i de sammanhängande promenadstråk som löper runt hela Kungsholmen, och som är målpunkter för rekreation för stadens alla invånare. Natur-, park- och vattennärheten i området är några av Mariebergs största tillgångar och karaktärsdrag.

Enligt den medborgarenkät som staden skickade ut inför programarbetet menade en majoritet av de svarande att vegetationen, vattnet och möjligheten till utblickar är några av de största kvaliteterna med området.

Topografi i Marieberg.
(Andersson Jönsson landskapsarkitekter)

Mariebergs södra del är kantat av ett bergigt sammanhängande naturmarksstråk med promenadvägar längs strandbrinkarna mot Riddarfjärden och Långholmen. Det är en del i det rekreativsstråk som löper runt hela Kungsholmen. Rålambshovsparken och Konradsbergsparken som gränsar mot området i norr, bildar tillsammans med Fredhällsparken ett över 2 km långt parkstråk i dalsänkan från Riddarfjärden i sydost till Tranebergssundet och Ulvsundasjön i nordväst. Parken följer den så kallade stockholmsstilen och är särskilt bevarandevärda som en del av stadens parkhistoria. Utbyggnaden av Kungsholmens strandpromenader påbörjades på 1920-talet i samband med att stadshuset byggdes. De långgrunda stränderna är kantade med vatten- och strandvegetation. Parkstråket längs vattnet har rustats i omgångar och på 70-talet anlades Smedsuddsbadet som ligger i sydöstra delen av Marieberg

Parkernas olika karaktär.
(Andersson Jönsson landskapsarkitekter)

och är en av stadens mest populära badplatser. Stränderna har stor betydelse för Kungsholmens gröna karaktär, för friluftslivet och för den biologiska mångfalden.

Konradsbergsparken och Mariebergsparken utgör stommen i Mariebergs grönstruktur. De är uppvuxna parkmiljöer med många stora träd och stora gräsytor. Konradsbergsparken är unik i sitt slag med den historiska kopplingen till Konradsbergs sjukhus, och med sitt varierande bestånd av äldre träd. Mariebergsparken är unik genom sitt läge intill Mariebergfjärden med möjlighet till fantastiska utblickar över Långholmen, Gröndal och Lilla Essingen.

Hela institutionsområdet Konradsberg ligger i en uppvuxen parkmiljö, med ett antal grova ekar och andra äldre träd utspridda inom området. Signalparken och DN-trädgården

Grönstruktur i Marieberg.
(Andersson Jönsson landskapsarkitekter)

Stockholm har fått sin speciella prägel i ett skärgårdslandskap runt de tre stora vattenrummen i Mälaren, innerstaden och Saltsjön. Marieberg gränsar i söder mot Mälarens öppna vattenrum med Mariebergsfjärden och Riddarfjärden. Mariebergsfjärden är en stor tillgång för stadsdelen. Det öppna vattenrummet möjliggör många utblickar och från Mariebergs strand kan man överblicka Långholmen, Lilla Essingen och Reimersholme. På samma sätt är också Marieberg väl synligt från många platser i staden.

PLATSER FÖR VISTELSE OCH MÖTEN

Vistelse i stadsrummet

Enligt en genomförd studie som visar var folk vistas i Marieberg, sker den huvudsakliga vistelsen i stadsrummet framförallt i väntan på bussar vid Västerbroplan. Entréplatserna utanför de stora kontorskomplexen, i korsningen mellan Rålambsvägen och Gjörwellsgatan, är de mest använda mötesplatserna. Få uteserveringar och avsaknad av mindre offentliga platser gör att få vistas längs med gatorna. Många byggnader utnyttjar inte sina strategiska lägen för utåtriktade verksamheter mot gatan. Det skapar inaktiva fasader mot gatorna i vissa delar av Marieberg. Många av bostadsentréerna ligger på byggnadernas gårdssidan och bidrar därför inte till att aktivera gatumiljön.

Enligt den medborgarenkät som staden skickade ut inför programarbetet önskar många av de svarande förbättrade förutsättningar för mötesplatser, händelser och trevligare väntplatser kring bussar och vid tunnelbanan.

Målpunkter

Marieberg har en blandning av bostäder, kontor och olika typer av utåtriktade verksamheter samt serviceverksamheter så som t ex skolor. Många av de större kontorshusen kan sägas vara viktiga målpunkter i Marieberg då de varje dag har ett stort antal både arbetande och besökare.

Rålambshovsparken är en av Stockholms viktiga stadsparker och är Västerbroplans viktigaste målpunkt.

Överblickbarhetsanalys

Enligt en genomförd överblickbarhetsanalys, är de mest överblickbara platserna vid områdets större och viktigare korsningar. Överblickbara platser eller ytor i direkt närhet till entréer till större målpunkter utgör ofta goda lägen för möten och för vistelse. Där man kan stå och vänta och ha en god uppsikt över omgivningen och förbipasserande, och dessutom själv vara väl synlig från omgivande stadsrum. Den observerade vistelsen sammanfaller väl med dels överblickbarhet och dels med de entréplatser som finns till de större institutionerna och kontorshusen.

Kopplingen till Rålambshovsparken från Västerbroplan skymms idag av trädplanteringen i ”refugen” i gatukorsningen. Kopplingen har däremot stor potential att få en god överblickbarhet och exponering om utformningen av Västerbroplan förändras.

Kompakthetsanalys

En ”kompakthetsanalys” som visar på blandningen av arbetande och boende tillsammans med bebyggelsetätheten, visar att blandningen i stadsdelen är god, men gles. Enligt urbanforskning har det visat sig att graden av ”kompakthet” är en mycket viktig faktor för möjligheten till ett aktivt stadsliv.

Trots de många höga byggnaderna i Marieberg, har området en relativt låg täthet. Det gör att området i jämförelse med t ex Fridhemsplan, har ett mycket lågt lokalt service-

och marknadsunderlag. I dagsläget ger det inget hållbart service- och marknadsunderlag för urbana verksamheter, som handel, service, restauranger, caféer och kultur att utvecklas i Marieberg. Urbana verksamheter är i sig en viktig faktor för att skapa en aktiv och levande stadsdel för både boende, arbetande och besökare.

Enligt den medborgarenkät som staden skickade ut inför programarbetet önskar många av de svarande förbättrade förutsättningar för mer kommersiell verksamhet.

Solbelysta vistelsezoner och fasader

Gjörwellsgatans norra sida har mycket goda sollägen. Delar av den norra sidan av gatan kantas av otillgänglig förgårdsmark och slutna fasader vilket inte inbjuder till vistelse. DN-skrapans entréplats har ett mycket bra solläge och har därför möjlighet att utvecklas till en trivsamt lokal mötesplats. Rålambsvägens norra sida har ett mycket bra solläge som inte tas tillvara idag. Det saknas vistelsezoner där man kan sitta i solen och det är få fasader som samverkar med och drar nytta av den solbelysta trottoaren genom tex uteserveringar.

Vistelse kl 12.00-13.00 och 16.00-17.00 (Väder: sol och moln ca 10 respektive 22 grader).
Relativt få vistas på och kring Marieberg och Västerbroplan en vår-/sommardag. Entréplatserna
utanför de stora kontorskomplexen är populära mötesplatser.

Överblickbarhetsanalys och inringade entréplatser. Överblickbara platser eller ytor i direkt närhet
till entréer till större målpunkter utgör ofta goda lägen för möten och för vistelse.

Kompakthetsanalys. Lokalt service- och marknadsunderlag (boende och arbetande inom 1000 m).
Området har en bra blandning av boende och arbetande, men trots många höga byggnader är tätheten
relativt låg.

Goda sollägen är ej tillvaratagna. Det saknas vistelsezoner där man kan sitta i solen och det är få fasader
som samverkar med och drar nytta av den solbelysta trottoaren genom tex uteserveringar.

Samtliga kartbilder: Spacescape

GÅNG- OCH CYKELFLÖDEN

Enligt den medborgarenkät som staden skickade ut inför programarbetet önskar många av de svarande förbättrade och utvecklade gång- och cykelstråk.

Gångtrafik

Genomförda gångflödesberäkningar visar att det är höga flöden av gående mellan bussar och arbetsplatser. Enligt räkningarna är det högsta flödet av människor under vardagsmorgnar koncentrerat till stråken kring busshållplatserna på Västerbroplan, till och från tunnelbanan och kring DN-skrapans huvudentré. Människor är på väg mellan bostad, kollektivtrafik och arbetsplats.

Under lunchtid är de högsta flödena mer utspridda längs med Rålambsvägens södra sida och längs med Gjörwells-gatan. Många är på väg till och från lunchrestauranger och lunchärenden, arbetsplatser och skolor. Det sker ett tydligt ”utbyte” mellan Marieberg och Lilla Essingen där många rör sig över bron under lunchtid. Relativt många väljer att ta smitvägen genom tidningskvarteren, mellan SvD/Swecohuset och DN-skrapan. Tvärgatan Wennerbergsgatan används också i relativt hög utsträckning. Under eftermiddagen är flödet generellt något mer utspritt även om den högsta koncentrationen av fotgängare finns längs Rålambsvägen, Gjörwells-gatan och till och från tunnelbanan. Kvällsflödena av fotgängare är generellt sett låga i området. Den främsta aktiviteten sker mellan DN-skrapan och busshållplatsen på Gjörwells-gatan.

Cykeltrafik

Marieberg är en viktig stadsdel för cykeltrafiken mellan Bromma och Kungsholmen, mellan Essingeöarna och Kungsholmen, och mellan Kungsholmen och Södermalm. Inom programområdet berörs de regionala cykelstråken Norra tvärstråket och Hässelbystråket. Lokala cykelbanor och cykelkörfält ansluter till de regionala stråken. Västerbron och Gjörwells-gatan utgör populära cykelstråk mellan arbetsplats och bostad. På morgonen och eftermiddagen sker de högsta cykelflödena längs Gjörwells-gatan, främst utanför DN-skrapan och på Västerbron. För övrigt är cykelflödena i Marieberg relativt låga. Kvällsflödet av cyklister är relativt högt längs med Gjörwells-gatan. Man ser ett tydligt cykelstråk mellan Lilla Essingen och Västerbroplan mot Hornstull och mot Fridhemsplan.

Höga gångflöden mellan kollektivtrafik och arbetsplatser.
Gångflöden/timme vardag kl 8.00-9.00 (Spacescape)

Få promenerar i Marieberg på kvällen.
Gångflöden/timme vardag kl 20.00-21.00 (Spacescape)

Kartutsnitt från remisshandling till cykelplan för Stockholm 2012.

Stockholm stad håller på att ta fram en cykelplan som nu är ute på remiss. Den nya cykelplanen syftar till att göra det enklare och säkrare att cykla i staden. Planen ska fungera som ett underlag för planering av cykelåtgärder, både infrastrukturella, drift och underhåll och kommunikation. Cykelplanens huvudfokus är att underlätta för arbetspendling med cykel, för befintliga cyklister men också för att få fler att cykla.

KOLLEKTIVTRAFIK

Marieberg har god kollektivtrafikförsörjning, vilket stärker platsens regionala tillgänglighet. Det goda kollektivtrafikläget är också det som de boende uppskattar mest med området enligt svaren i den enkät som staden skickade ut i samband med programarbetet. Inom området finns tunnelbana och flera olika busslinjer. Västerbroplan fungerar som den viktigaste kollektivtrafikpunkten i området. Många busslinjer stannar här, vilket gör det till en central omstigningsplats, bla för stomlinjerna 1 och 4, vilka på sikt kan utvecklas till spårvägslinjer. Busshållplatslägena är idag utspridda, vilket ger relativt långa och i bland trafikfarliga omstigningssituationer. Signalregleringen är anpassad för bilar och bussars framkomlighet och innebär ofta långa väntetider för gående i bytet mellan busslinjer.

Västerbroplan är en stor tillgång för Marieberg genom den starka kopplingen till stadens övriga delar. Men platsen har trots det dålig tillgänglighet för fotgängare. Den är stor och utspridd och har dålig koppling till det lokala sammanhanget.

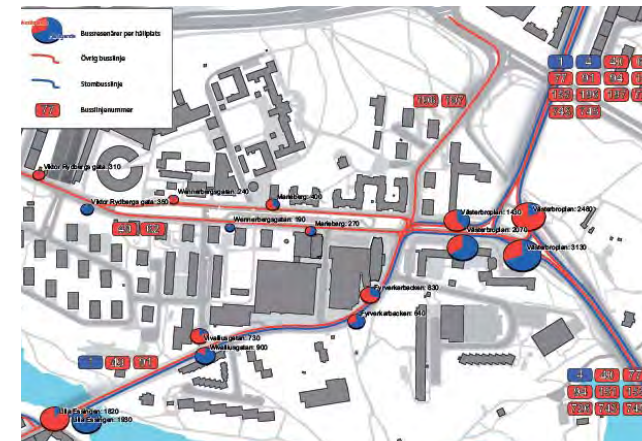
Närmaste tunnelbanestation är Thorildsplan, som ligger i Konradsbergsparken i områdets norra del. I den enkät som staden skickat ut till boende och verksamma i Marieberg, har många angivit att vägen till tunnelbanestationen upplevs som otrygg. Tunnelbaneentrén ligger relativt långt från stadsgator, bebyggelse och naturliga och gena stråk. Det krävs en god lokalkännedom för att hitta till stationen.

Entrén till Thorildsplans tunnelbanestation i Konradsbergsparken nedanför Drottningholmsvägen.

Kollektivtrafiknätet i närområdet.

Områdets busslinjer med andel på- och avstigande för respektive hållplatsläge.

BILPARKERING

I området sker parkering till stor del som markparkering på större sammanhängande ytor och som kantstensparkerings. Ett antal garage finns också i området, bl.a. inom DN-husets byggnadskomplex. DN-byggnadens verksamhet pågår dygnet runt, årets alla dagar, vilket också syns i beläggningen på de närliggande gatuparkeringarna.

Enligt en genomförd parkeringsutredning för Marieberg, finns parkeringskapacitet som är outnyttjad såväl dagtid som kvällstid i området. Försiktiga slutsatser från nummerskrivningarna visar att dagtid är ungefär en tredjedel av bilarna hemmahörande i området, medan övriga besökare kommer från hela stockholmsområdet. Nattetid är drygt hälften av de parkerade bilarna hemmahörande i området.

Beläggningen på parkeringsplatserna på ytorna närmast korsningen Gjörwellsgatan/Rålambsvägen är generellt hög på vardagar, i genomsnitt 79%. Dagtid på vardagar är parkeringsytorna fulla (beläggning uppemot 90%). På vardagskvällar och helgkvällar är ungefär varannan plats nyttjad. Dagtid på helger är beläggningen ca 70% på samma ytor. En översiktlig analys visar att det finns lediga parkeringsplatser nära målområdet (DN-skrapan och Sweco-huset), eller i absolut närhet vid samma tidpunkt. Parkeringsytan på Wennerbergsgatan har mycket hög beläggning på vardagar och vardagskvällar, 64% respektive 85%. Tillgängliga parkeringsplatser samtidigt finns i närområdet. På helger är endast omkring hälften av platserna nyttjade på Wennerbergsgatan. Lägst beläggning finns på kantstensparkeringen på norra sidan av Rålambsvägen vid gamla lärarhögskolan, i genomsnitt 37% beläggning. Sammanfattningsvis finns det gott om parkeringsplatser i Marieberg jämfört med motsvarande områden i Stockholm.

VERKSAMHETER OCH SERVICE

Området domineras i hög utsträckning av skolor, kontorsverksamheter och större institutioner. Skolcampuset på Konradsberg, Socialstyrelsen, Riksarkivet, DN-huset och SvD/Swecohuset är viktiga verksamheter och målpunkter i Marieberg. Verksamhetsutbudet i form av handel, service, kultur och restauranger är relativt begränsat och återfinns främst i SvD/Sweco-komplexet, bostadshuset från 80-talet på norra sidan av Rålambsvägen samt i det nybyggda bostadshuset på Gjörwellsgatan.

Inom stadsdelen finns tre kommunala förskolor, och fyra privata förskolor.

Programförslag

Marieberg ska vara en trivsamt stadsdel att bo, arbeta, vistas och leva i. Här finns plats för ca 1100 nya bostäder och 30000 kvm kontor, handel, service och skolverksamheter.

Programförslaget bygger på en utveckling av den struktur som finns i Marieberg i dag. Programmet utgår också från områdesanalysen och framtagna utredningar – medborgarenkät, stadsrums- och stadslivsutredning, landskapsutredning, trafikutredning, miljöförvaltningens bedömningsunderlag, samt stadens övriga styrande dokument så som kulturhistorisk klassificering av byggnader, sociotopkarta, stadens parkprogram med mera.

De viktigaste aspekterna för att Marieberg ska utvecklas till en levande och promenadvänlig innerstadsdel ligger i att utveckla stadsdelens lokala förankring. Det föreslås

Västerbroplan idag, respektive utvecklingspotential vid en bättre koppling mellan lokalt och regionalt stråk.

göras i form av fler tvärkopplingar mellan de större stadsdelsövergripande stråken, en utveckling med fler platser för vistelse och möten i stadsrummet, aktiverade, mer synliga och bättre tillgänglighet till områdets parkrum och rekreativa utbud. Men också genom att tillskapa en högre täthet där bebyggelsens innehåll, bottenvåningar och fasader bidrar till att skapa aktiverade, trygga och levande stadsrum.

Programförslaget har som utgångspunkt att på Mariebergs villkor utveckla möjligheten till ett rikare liv mellan husen. Det är människan och den lilla skalans stora betydelse som ska stå i centrum vid utvecklingen och förtätningen av Marieberg. Att skapa bra stadsrum på människans villkor, som en bas för områdets framtida utveckling med nya bostäder, kontor, handel, service, torg och aktiverade parkmiljöer. Målet är att Marieberg ska vara en trivsamt stadsdel att bo, arbeta, vistas och leva i.

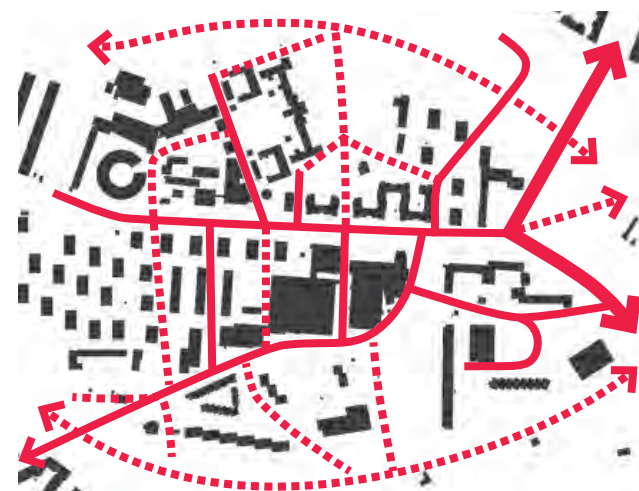

Konceptbild för huvudstråken i Marieberg.
(Andersson Jönsson landskapsarkitekter)

EN SAMMANKOPPLAD STADSDEL

När ett regionalt stråk möter ett lokalt stråk, ökar förutsättningarna för en levande stadsmiljö. Vid Västerbroplan passerar idag ett stort regionalt stråk utan att det riktigt integreras med Mariebergs lokala sammanhang. Det lokala stråket är i stället som starkast vid mötet Rålambsvägen och Gjörwellsgatan. För att skapa en bättre koppling mellan Marieberg och den övriga staden – det lokala sammanhanget i stadsdelen och det regionala sammanhanget – föreslås i programmet en tydligare koppling mellan stråken. I Marieberg är också kopplingarna inom stadsdelen mycket begränsade, framförallt mellan norr och söder.

De viktigaste åtgärderna för att öka tillgängligheten till Marieberg är att skapa en koppling mellan Västerbroplan

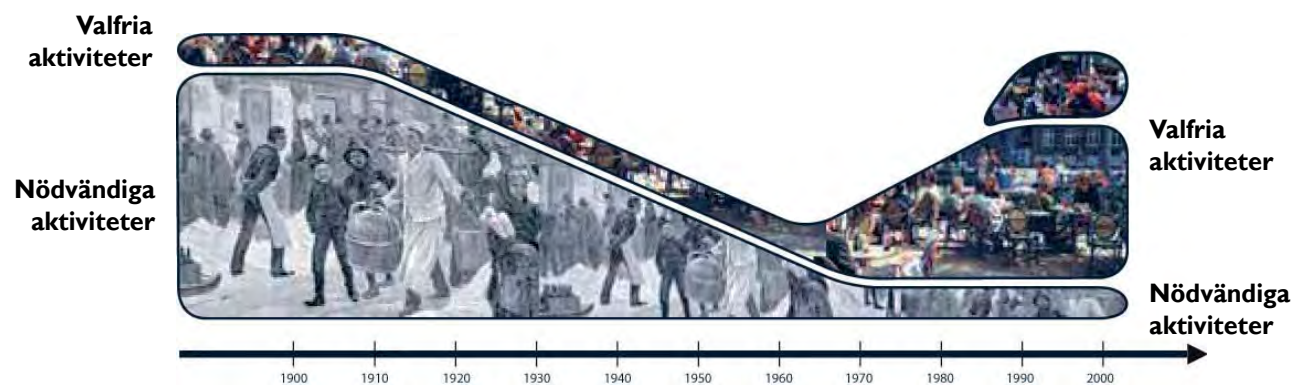
Framtida utvecklade kopplingar i Marieberg.
Streckat anger gång- och cykelväg. Heldragen linje anger körbar väg.

och Rålambshovsparken och att förstärka kopplingarna till knutpunkterna för kollektivtrafik. Västerbroplan blir den viktigaste entrén till stadsdelen för gång- och cykeltrafik, men även för bussresenärer från de centrala delarna av Stockholm. Stråket mellan tunnelbanestationen Thorildsplan och de centrala delarna av Marieberg ska förbättras och förtydligas. Tunnelbaneuppgången mot Konradsbergsparken ska ges en tydlig identitet. En sekvens av aktiverade stadsrum bildar ett stråk i nord-sydligt från tunnelbanan vid Thorildsplan i norr till Mariebergsparkens strandpromenad längs vattnet i söder. Det hjälper till att knyta samman och lyfta fram Konradsbergsparken, Signalparken och Mariebergsparken. Det kopplar också samman stadsdelens huvudgator, Rålambsvägen och Gjörwellsgatan.

EN LEVANDE INNERSTADSDEL

En levande stadsdel innehåller många målpunkter av varierande karaktär och många mötesplatser i stadsrummen, i parker, på torg, vid entréer, affärer, skolor, förskolor, restauranger, caféer, arbetsplatser, träningslokaler, kulturverksamheter med mera. En levande stadsdel är en befolkad stadsdel där man kan leva sitt liv under hela dygnet, årets alla dagar.

I dag finns, för många, en önskan om ett liv i staden som utgår från människans skala i ett närmare och mer lokalt perspektiv. En möjlighet till ett liv i stadsrummet mellan husen. Det som upplevs i kopplingen mellan bostaden, arbetsplatsen, skolan, fritidsaktiviteten eller på väg till kollektivtrafiken.

Förändringen över tid av nödvändiga respektive valfria aktiviteter i det offentliga rummet. I dag förekommer det bara ett levande stadsliv där den rumsliga kvaliteten är hög och bjuder in till frivilliga aktiviteter. (Enligt "Det Nye Byliv" Gehl, Gemzøe, Kirknæs, Søndergaard)

Staden och det liv som försiggår på stadens torg och gator spelar en allt viktigare social roll. Hushållen blir allt mindre och många lever i ensamhushåll. Många människor i staden är idag mindre beroende av varandra för att vardagen ska fungera, eftersom det finns så många samhällsfunktioner (t.ex. förskolor) och teknik (t.ex. bilar) som hjälper till. Det gör andra sammanhang eftersöks för att få behovet av mänsklig kontakt och bekräftelse tillfredställt. Enligt den danske arkitekten och stadsbyggnadsforskaren Jan Gehl märks det också i hur användandet av stadens rum och karaktären av stadslivet har förändrats i Stockholm de senaste 40 åren. I dag väljer vi att vistas i stadsrummet, inte för att vi måste, utan därför att vi vill. De nödvändiga aktiviteter som gör att vi måste vistas i stadsrummet, text i väntan på bussen, sker oberoende av den rumsliga kvaliteten. I början av 1900-talet var andelen nödvändiga aktiviteter i stadsrummet betydligt fler än i dag. Det skapade då liv och rörelse i det offentliga rummet. I slutet av 1900-talet minskade antalet nödvändiga aktiviteter i stadsrummet dramatiskt. Det vi ser idag är att de sociala nätverken utökas. Allt fler väljer att mötas i det offentliga rummet, vilket gör att stadslivet tenderar att öka igen. Allt större krav ställs därför på kvaliteten på stadens rum, eftersom de aktiviteter som försiggår i de offentliga rummen nu framför allt är frivilliga. Idag förekommer bara ett levande stadsliv där den rumsliga kvaliteten är hög, där stadsmiljön är tilltalande och bjuder in till frivilliga aktiviteter. Där man väljer att vistas för att man vill. Det innebär att det bara skapas ett stadsliv om det är trevligt att vara i staden.

ENTÄTARE STADSDEL

Utvecklingen av Marieberg handlar om att bidra till bostadsförsörjningen i Stockholm och om att skapa en blandad innerstadsdel på Mariebergs villkor. Att möjliggöra för fler att bo, arbeta och leva i en attraktiv del av staden. Stadsbyggnadskontoret menar att det kan möjliggöras i Marieberg genom en högre täthet och genom en bra blandning av funktioner, det vill säga en blandning av innehållet i byggnaderna. Här finns plats för ca 1100 nya bostäder och 30000 kvm kontor, handel, service och skolverksamheter.

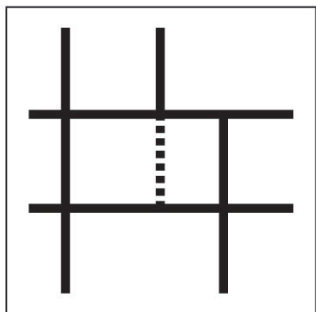
Ett större flöde av människor i stadsrummen uppnås bland annat genom många målpunkter och leder till en ökad social trygghet. Möjlighet till fler bottenvåningar med utåtriktade lokaler ger ett upplyst och mer aktivt stadsrum.

NY BEBYGGELSE OCH NYA KVARTER

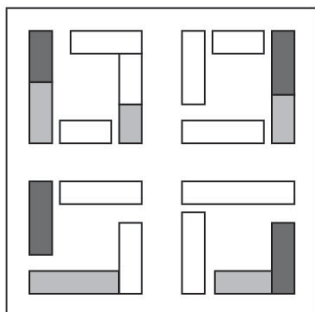
Ny bebyggelse ska hjälpa till att tydligare definiera Mariebergs gaturum för att skapa ett mer samlat och intimt stadsrum. Bebyggelsen ska bidra till att levandegöra stadsrummet genom lokaler i bottenplan. Om ny bebyggelse uppförs i kvartersform, ska strukturen vara genombruten för att ge bästa möjliga ljusförhållanden på bostadsgården och i omkringliggande offentliga miljöer. Uppbrutna kvarter ger också en luftigare stadsstruktur som relaterar till det byggnadssätt som finns i Marieberg idag. Ett uppbrutet kvarter kan också bidra till en naturlig variation inom kvarteren, både i höjd, volym och i uttryck. Nya kvarter kan ses som en hybridform av ett traditionellt slutet stenstadskvarter och ett mer uppbrutet Mariebergskt byggnadssätt som till exempel punkthus eller lameller. Hybridstrukturen ger möjlighet till fortsatt bebyggelse med inslag av höga hus.

STADSBYGGNADSSTRATEGI

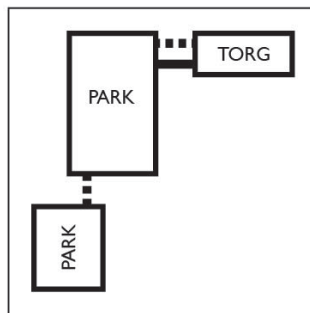
Marieberg ska byggas ut som en sammankopplad stadsdel med blandade funktioner, naturliga länkar mellan de offentliga rummen och med goda förutsättningar för nya offentliga aktiviteter, attraktioner och målpunkter i en uppbruten struktur med utåtriktade verksamheter i bottenvåningarna.

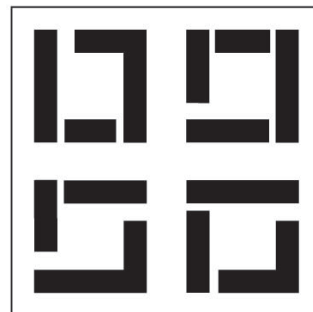
En sammankopplad stadsdel

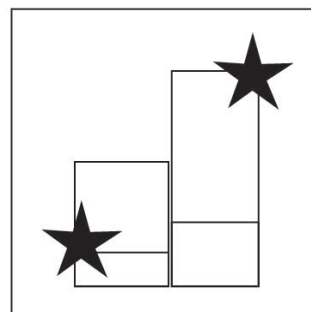
En funktionsblandad stadsdel

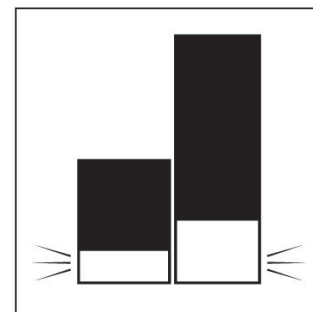
Sammankopplade offentliga rum

Uppbruten kvartersstruktur

Aktiviteter, attraktioner, målpunkter

Offentliga bottenvåningar

Tolv utgångspunkter för den fortsatta planeringen

Arkitekten och stadsbyggnadsforskaren Jan Gehl beskriver i sitt arbete ett antal kriterier som bidrar till att skapa ett väl fungerande stadsrum. Stadsrummens kvalitetskriterier beskriver förhållandet mellan staden och människorna som lever där, och hur väl förhållandet fungerar.

Kriterierna är indelade i tre grupper - skydd, komfort och njutning. Skydd handlar om nödvändigheten att vara skyddad mot olyckor och obehag. Komfort handlar om hur stadsrummet ska utformas så att fotgängare kan röra sig fritt och stå och sitta där det känns bra och naturligt. Utformningen av stadens mellanrum och kanter är viktiga för stadslivet. Människor väljer gärna att uppehålla sig vid kanter eller i gränzoner med ryggen skyddad. Det är inte förrän kanterna är fyllda som man börjar befolka mitten ("kanteffekten"). Om bänkar placeras så att de som sitter tittar mot varandra, ökar den sociala interaktionen mellan de sittande ("talk-scapes"). Det ska dessutom vara möjligt att tala och höra i stadsmiljön, vilket motsvaras av en bullernivå på max 60dB. Man ska också kunna vistas eller uppehålla sig i stadsrummet och använda det till såväl passiv som aktiv rekreation. Njutning handlar om att utnyttja de kvaliteter, attraktioner och härligheter som finns i goda stadsrum. Det handlar om att skapa platser med en mänsklig skala, med goda klimatförhållanden och arkitektoniskt vackra stadsrum med fina detaljer och bra material.

SKYDD	1. Skydd mot trafik och olyckor Känsla av säkerhet i förhållande till trafiken, att man kan röra sig tryggt Skydd mot olyckor	2. Skydd mot våld och kriminalitet (trygghetskänsla) Mänsklig närvaro Belysning Överlappande funktioner i tid och rum	3. Skydd mot obehagliga upplevelser Vind/drag Regn/snö Kyla/värme Föroreningar Damm, bländning, ljud
	4. Möjlighet att gå Tillräckligt utrymme för att gå bekvämt Varierade fasader att gå längs Inga hinder i vägen Handikappanpassat Bra ytmaterial	5. Möjlighet att stå/uppehålla sig Attraktiva kanter "kanteffekten" Saker att stå vid eller luta sig mot Definierade kanter att uppehålla sig vid	6. Möjlighet att sitta Plats att sitta Utnyttja attraktiva platser Solljus, utsikt, folkliv att titta på Bänkar att vila på
	7. Möjlighet att se Rumsligt se-avstånd Fri utsikt Intressant utsikt Kvällsbelysning	8. Möjlighet att prata/höra Låg ljudnivå Bänkplacering i "talk-scapes"	9. Möjlighet till aktivitet Invitation till fysiska aktiviteter, lek och underhållning - dag och natt samt sommar och vinter.
KOMFORT	10. Skala Dimensionering av byggnader och platser i relation till människans sinnen, rörelser, storlek och beteende	11. Möjlighet att njuta av positiva klimataspekter Sol/skugga Värme/svalka Lä/fläkt	12. Estetisk kvalitet/positiva sinnesupplevelser Bra design och bra detaljering Utsikt Bra material träd, vegetation, vatten
NIJUTNING			

Idébild för nya Rålambsvägen med omgestaltad trafiklösning och ny torgplats vid Västerbroplan med koppling till Rålambshovsparken

STRUKTURPLAN med platser för ny bebyggelse

- Gräns för programområdet
- Gata/bilväg
- Plats för kompletteringsbebyggelse eller ombyggnation
- Exempel på fotavtryck av möjlig framtida bebyggelse
- Nya lokaler i bottenplan
- Offentlig platsbildning, torg eller parktorg
- Hög byggnad (min 12 våningar)

FÖRSLAG TILL STRUKTURPLAN

I strukturplanen redovisas fastigheter eller platser som bedömts som lämpliga för förtätning, antingen genom ny bebyggelse, tillbyggnation eller genom ombyggnation. Kommande detaljplanering i Marieberg ska i huvudsak utgå från dessa platser. I de olika detaljplaneprocesserna för respektive plats, ska sedan lämplig placering av byggnadsvolymer, omfattning, höjd, funktion, innehåll och utformning studeras i detalj.

På några av platserna har förslag till bebyggelse redan börjat skissas fram. Skisserna kommer att vara underlag och bearbetas vidare under kommande detaljplaneskeden. Andra platser är i detta skede utsedda som lämpliga lokaliseringar utifrån ett stadsbildsperspektiv. De är ännu inte definierade med skisser för lämpliga byggnader och ibland inte heller med mest lämpligt innehåll. Dessa platser kräver ett mer omfattande analysarbete under detaljplaneprocessen för att hitta passande volym, funktion, innehåll, utformning och placering utifrån den specifika situationen.

De olika platserna beskrivs här med hjälp av en så kallad SWOT-analys. Den bygger på de engelska orden "strengths" (styrkor), "weaknesses" (svagheter), "opportunities" (möjligheter) och "threats" (hot). Analysen försöker tydliggöra förutsättningarna på varje angiven plats. Styrkor och svagheter beskriver platsens situation idag. Möjligheter och hot beskriver platsen vid en utveckling med ny bebyggelse.

Situationen idag	Styrkor Hur kan platsens styrkor värnas och utvecklas?	Svagheter Hur kan platsens svagheter åtgärdas eller överbryggas?
Vid bebyggelse-utveckling	Möjligheter Hur tas platsens möjligheter bäst tillvara?	Hot Hur kan platsens hot mildras eller hanteras?

Plats I - Västerbroplan

Platsen föreslås få en helt ny utformning genom att trafiken samlas i ett sydligt läge och leds direkt väster ut mot Marieberg, efter Västerbron. På så vis frigörs en stor yta närmast Rålambshovsparken. Ny bebyggelse hjälper till att forma en samlad och skyddad torgyta i fonden av Rålambsvägen med utsikt över Rålambshovsparken och stadshustornet i öster. Från torgytan föreslås en ny trapp- och rampförbindelse som bildar entré till Rålambshovsparken från Västerbroplan och Marieberg.

Den nya bebyggelsen föreslås koppla samman Västerboplan med Rålambshovsparken genom att bebyggelsen vänder sig mot och kopplar samman de olika nivåerna. Mot den nya torgytan föreslås utåtriktade verksamheter. Mot avfarten från Västerbron landar bebyggelsen för att hjälpa till att gestalta gatan som en mer traditionell stadsgata med bebyggelse på ena sidan och parken på den andra. Västerbroavfarten bildar en naturlig avsats i den nya trapp- och rampförbindelsen mellan Västerbroplan och Rålambshovsparken. Eventuellt kan Västerbroavfarten komma att kopplas bort om trafiken leds via det övriga gatunätet. Då föreslås bebyggelsen på torget att dras ner till parkens nivå och möta parkrummet med ett innehåll av t.ex. serveringar, gallerier eller andra verksamheter som bidrar till att ge parkens södra mer aktiva del nya målpunkter och funktioner.

Styrkor

Starkt regionalt stråk med stora flöden av både gående, cyklar, bilar och kollektivtrafik. Viktig kollektivtrafikknutpunkt för Marieberg och bytespunkt mellan bussar till olika delar av staden. Närhet till Rålambshovsparken. Starkt fondmotiv i Rålambsvägens axel med stadshustornet i öster. God överblickbarhet vilket ger bra förutsättningar för en central torgplats.

Svagheter

Ligger i utkanten av stadsdelen. Stora höjdskillnader mellan Västerbroplan och Rålambshovsparken. Bullerutsatt. Blåsig. Hårt trafikerat. En barriär för gående och cyklister.

Möjligheter

Stor potential med närheten till parken som föreslås kopplas i hop med den nya torgytan som på så vis kan bilda en ny torgentré till Rålambshovsparken. Bebyggelse på platsen hjälper till att definiera gaturummet, konvertera den stora vägsektionen till en bebyggd gata som signalerar stadsmiljö och bidrar till att sänka bilarnas hastighet.

Bebyggelsen föreslås få ett innehåll med kultur, service eller annan utåtriktad verksamhet som skapar en ny målpunkt ihop med den utvecklade kollektivtrafikknutpunkten och entrén till parken. Torgytan som bildas mellan föreslagna byggnadsvolymer har goda förutsättningar att bli en central plats för vistelse genom läget i skärningspunkten mellan det regionala stråket och det lokala sammanhanget, den nya kopplingen till parken, kollektivtrafikknutpunkten och möjliga nya verksamheter i byggnaderna vid torget.

Hot

Platsen kommer även fortsättningsvis att vara hårt trafikerad vilket är en nackdel för vistelsevärdet på den föreslagna torgplatsen. Höjdskillnaden mellan torgytan och parken går inte att ändra, utan kräver en avancerad gestaltning för att kunna överbryggas och kopplas samman.

Strukturellt komplicerat att koppla samman de olika nivåerna med både byggnader som möter stadsrummen i de olika nivåerna och som kan länka samman parken med torget. Parkleken i Rålambshovsparken nedanför Västerbroplan ligger i ett ofördelaktigt vädersträck och skuggas i dag delvis av träden i slänten upp mot Västerbroplan. Utformningen och höjden på bebyggelsen vid Västerbroplan ska anpassas så att antalet soltimmar för parkleken optimeras.

Plats 2 - Rålambshovsskolan mot Västerbroplan

Ny bebyggelse för skolverksamhet eller kontor som hjälper till att bulleravskärma Rålambshovsskolans skolgård och möjliggör ökade ytor för skolverksamheten.

Styrkor

Centralt läge nära kollektivtrafiken. Närheten till Rålambshovsparken.

Svagheter

Relativt liten skolgårdsyta redan idag. Bullerutsatt läge.

Möjligheter

Kan bidra till att skapa ett mer samlat gaturum i likhet med omvandlingen norr om Lilla Västerbron (kv Snöflingan).

Skärmar av skolgården från buller.

Möjliggör exempelvis nya skollokaler eller kontor.

Mycket kollektivtrafknära läge.

Hot

Känsligt med bebyggelse som påverkar skolverksamheten.

Plats 3 - Hedvigsborg 7

Ny bebyggelse för bostäder och förskola samt möjlighet till andra utåtriktade verksamheter i bottenplan. Befintlig förskola kan kompletteras och inrymmas i den nya bebyggelsen.

Styrkor

Fint läge i Konradsbergsparken. Nära kollektivtrafiken.

Svagheter

Stor ianspråktagen markyta med låg nyttjandegrad.

Möjligheter

Ianspråktagen mark för förskola som nyttjas mer effektivt. Möjliggör en tydligare gräns mellan bebyggelse och park och bebyggelse med en framsida mot parken. Möjliggör en utveckling av förskolan. Tillfälliga lokaler kan ersättas med permanenta. Ny bebyggelse möjliggör en tryggare upplevelse av stråket genom parken till tunnelbanan genom utåtriktade verksamheter i bottenplan och fler som vistas i och har översikt över parkrummet. Mycket kollektivtrafiknära läge.

Hot

Bebyggelsefronten med högre bebyggelse flyttas närmare ut mot parkrummet.
Parkrummets storlek minskar.
Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande punkthus påverkas.

Plats 4 - Bakom kvarteret Taffelberget

Ny bebyggelse för bostäder och förskola samt möjlighet till andra utåtriktade verksamheter i bottenplan.

Styrkor

Fint landskapsrum i Konradsbergsparken. Nära kollektivtrafiken.

Svagheter

Upplevs delvis som en baksida bakom bostadshuset och Konradsbergs sjukhus.

Möjligheter

Hjälper till att förtydliga entrén till Konradsbergsparken och tunnelbanan från Rålambsvägen.
Möjliggör en tydligare gräns mellan bebyggelse och park

med en framsida mot parken. Ny bebyggelse möjliggör en tryggare upplevelse av stråket genom parken till tunnelbanan genom utåtriktade verksamheter i bottenplan och fler som vistas i och har översikt över parkrummet. Ny vägdragning över fastigheten Centauren 1, möjliggör en mer gen koppling för trafiken till Konradsbergs sjukhus, vilket minskar trafikflödet och ökar trafiksäkerheten genom skolområdet. Mycket kollektivtrafiknära läge.

Hot

Fint landskapsrum i Konradsbergsparken byggs bort.
Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas.

Plats 5 - Konradsberg mot Drottningholmsvägen

Ny bebyggelse för bostäder, exempelvis studentbostäder, möjlighet till förskola eller andra utåtriktade verksamheter i bottenplan.

Styrkor

Del av ett sammanhängande grönråk från Fredhäll via Konradsbergsparken till Rålambshovsparken. Naturmarken skärmar av Konradsberg från Drottningholmsvägen. Naturområde som har ekologiska och pedagogiska värden.

Svagheter

Bullerutsatt från Drottningholmsvägen. Begränsade vistelsevärden genom dålig tillgänglighet. Stora höjdskillnader i topografin mellan gång- och cykelkopplingen och naturområdet på höjden.

Möjligheter

Bebyggelsen kan bidra till att skapa ett tryggare gång- och cykelstråk i en viktig rekreativ koppling, genom ett mer befolkat och överblickat område. Mycket kollektivtrafiknära läge.

Hot

Inte tidigare ianspråktagen mark. En plats med "orörd natur" försvinner. Den smala midjan i det gröna, ekologiska sambandet Rålambshovsparken-Fredhällsparken minskas. Upplevelsen av den gröna fonden söder om gång- och cykelvägen ändras. Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena.

Plats 6 - Klastorp

Enligt utbildningsförvaltningen som ansvarar för verksamheten i Klastorpsskolan är byggnaden inte optimalt funktionell för verksamheten i byggnaderna i dag. Lokalerna är trånga, slitna och arkitekturen håller inte så hög klass att en tillbyggnad till befintligt hus är motiverad. Eventuellt skulle skolverksamheten kunna flyttas till exempelvis Konradsbergsområdet. Då föreslås en rivning av den befintliga skolan och platsen kan bebyggas med exempelvis terrasserade bostäder som underordnar sig Fredhälls bebyggelsefront.

Styrkor

Mycket fint sydläge på berget vid vattnet. Nära strandpromenaden.

Svagheter

Bullerutsatt.

Möjligheter

Redan ianspråktagen mark som kan nyttjas mer effektivt.
Bra vädersträck och fin utsikt.

Hot

Befintlig skolverksamhet måste flyttas och byggnaden rivas. Gällande strandskyddslagstiftning berör eventuellt fastigheten. Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas.

Plats 7 - Invid kvarteret Fajansfabriken

Bebyggelse för bostäder och lokaler i bottenplan mot Gjörwellsgatan. Souterrängvåning (-ar) som ansluter till Wivalliusgatan.

Styrkor

Centralt läge i området med fin utsikt.

Svagheter

Trång tomt som är mycket brant. Bullerutsatt.

Möjligheter

Ny bebyggelse kan hjälpa till att koppla samman de två nivåerna och förtydliga trappentrén till strandpromenaden. Bebyggelse på platsen hjälper till att tydligare definiera gaturummet och bidra med fler verksamheter i gatuplan som hjälper till att aktivera stadsrummet.

Hot

Tomten medger ingen privat gårdsyta till nya bostäder. Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas.

Plats 8 - Styckgjuteriet 4

Fastighetsägaren har kommit in med en förfrågan till staden om att utveckla fastigheten med nya bostäder, förskola, företagslägenheter, kontor och verksamheter i bottenplan. Ny bebyggelse i en uppbruten kvartersstruktur. Staden är villig att upplåta del av angränsande allmän platsmark för att möjliggöra ett större kvarter.

Styrkor

Huvudsakligen ianspråktagen mark. Centralt läge i området med fin utsikt. Nära naturområden. Nära Signalparken.

Svagheter

Relativt lågt nyttjande av fastigheten i dag. Begränsad kontakt mellan verksamheterna och gaturummet. Relativt slutna verksamhetslokaler.

Möjligheter

Ny bebyggelse på platsen kan hjälpa till att tydligare definiera gaturummet. Kan bidra med fler förskoleplatser och verksamheter i gatuplan som hjälper till att aktivera stadsrummet. I samband med ny bebyggelse kan en ny tvärkoppling skapas mellan Rålambsvägen och Gjörwells-gatan genom en förlängning av Wennerbergsgatan vilket ökar orienterbarheten och flödet genom stadsdelen.

Hot

Befintlig byggnad måste rivas. Grönytan mellan Gjörwells-gatan och Svedenbergsstigen minskas. Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas.

Plats 9 - Trängkåren 8 - parkeringshuset

Parkeringshuset som finns på platsen idag är i mycket dåligt skick och föreslås rivas. Ny bebyggelse föreslås rymma bostäder, verksamhetslokaler i bottenplan och nya permanenta lokaler för Signalparkens förskola som en del av kvarteret. Den nya bebyggelsen uppförs med ett släpp på minst tre meter mot DN-fastighetens lågdel för att skapa ett nytt gångstråk som en tvärkoppling mellan Gjörwells-gatan och Rålambsvägen. Bebyggelsen inom kvarteret föreslås ges varierade höjder som bidrar till goda ljus- och vindförhållanden inom kvarteret och i närområdet. Inom kvarteret föreslås också ett högt bostadshus. Ett högt hus inom kvarteret ska utformas enligt riktlinjerna för höga hus i Marieberg.

Styrkor

Centralt läge i området. Fint läge intill Signalparken. Luftigt läge intill DN-komplexets entrétorg.

Svagheter

Dålig användning av marken i ett central läge i stadsdelen. Parkeringshus i mycket dåligt skick.

Möjligheter

Bebyggelse på platsen hjälper till att tydligare definiera gaturummet och bidrar med fler verksamheter i gatuplan som hjälper till att aktivera stadsrummet. En rivning av parkeringshuset möjliggör en ny tvärkoppling mellan Gjörowellsgatan och Rålambsvägen via Signalparken. Ny bebyggelse ger möjlighet för Signalparkens förskola att få nya permanenta lokaler som en del av kvarteret, vilket frigör en betydande del av den nu ianspråktaga parkytan. Ett högt hus inom kvarteret möjliggör en eftertraktad boendeform med storslagen utsikt.

Hot

Ett högt hus i kvarteret får konsekvenser för ett stort närområde med avseende på bland annat ljus och vind och måste studeras noga under kommande detaljplanearbete. Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas. Bullerfrågor måste studeras noga.

Plats 10 - Trängkåren 7 - DN's lågdel

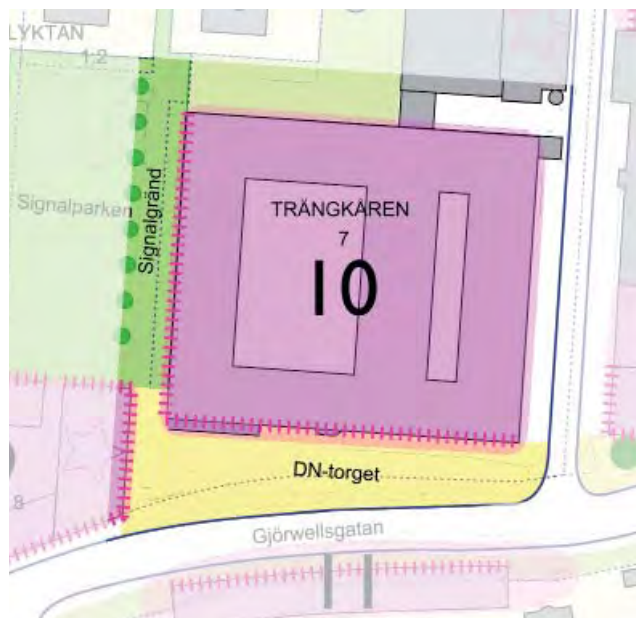
DN-komplexets ursprungsdelar ritade av Paul Hedqvist har höga arkitektoniska och kulturhistoriska värden. Vid en eventuell framtida utveckling av DN-komplexets lågdel ska ursprungsarkitekturens värden vara en utgångspunkt och lyftas fram.

Styrkor

Centralt och fint läge intill Signalparken och DN-komplexets entrétorg.

Svagheter

Mindre lyckad påbyggnadsarkitektur.

Möjligheter

En ersättning av senare års påbyggnad möjliggör en effektivare och mer nutidsanpassad påbyggnad. En möjlig utveckling av DN-komplexets lågdel kan innebära en bredare öppning och bättre koppling mellan Gjörowellsgatan och Rålambsvägen via Signalparken. En utveckling av bebyggelsen kan ge en mer aktiverad fasad med verksamheter och entréer som vänder sig mot Signalparken.

Hot

Befintliga påbyggnadsdelar rivs. Bostadspåbyggnad ger endast begränsade möjligheter till privat gårdsyta ovanpå befintligt kontorshus. Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus kan påverkas. Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena. Ursprungsarkitekturen ska värnas och lyftas fram.

Plats 11 - Ryska ambassaden mot Gjörowellsgatan

Ryska ambassaden hyr i dag bostäder i bostadsrättsföreningen Taffelberget. Vid en utveckling av ambassadområdet finns möjlighet att uppföra nya bostäder för exempelvis ambassadens verksamhet alternativt nya kontorslokaler i gränsen mellan fastigheten och Gjörowellsgatan.

Styrkor

Centralt läge i området. Nära Mariebergsparken och strandpromenaden.

Svagheter

Smal och trång tomt.

Möjligheter

Bebyggelse på platsen hjälper till att tydligare definiera gaturummet och bidra med fler verksamheter i gatuplan som hjälper till att aktivera stadsrummet.

Hot

Tomten medger troligen inte privat gårdsyta till nya bostäder.

Plats 12 - Trängkåren 6 mot Gjörowellsgatan

SvD/Sweco-husets påbyggda del mot söder från 80-talet avses på sikt att ersättas med ny bebyggelse för bostäder eller kontor. Delvis kan de rymmas i ett tvärställt högt hus. Ett högt hus inom kvarteret ska utformas enligt riktlinjerna för höga hus i Marieberg.

Styrkor

Centralt läge i området. Nära kollektivtrafiken.

Svagheter

Platsen upplevs idag som en baksida.

Möjligheter

Redan ianspråktagen mark som kan nyttjas mer effektivt. Ny bebyggelse möjliggör ett tydligare möte mellan gaturum och byggnad genom utåtriktade lokaler i bottenplan.

Hot

Befintlig byggnadsdel måste rivas. Svårigheter att skapa privat gårdsyta till nya bostäder. Ett högt hus i kvarteret får konsekvenser för ett stort närområde med avseende på bland annat ljus och vind och måste studeras noga under kommande detaljplanearbete.

Plats 13 - Trängkåren 6 mot Rålambsvägen

Vid en utveckling och förtätning av Marieberg ökar serviceunderlaget. När Rålambsvägens gaturum utvecklas med nya träd, planteringar och större vistelsezoner ökar fokuset på gatan som områdets centrala plats. I det sammanhanget möjliggörs en utbyggnad av fastigheten, så att handelsytorna kan öka och butikslokalerna kan möta stadsrummet där flödet av människor är störst.

Styrkor

Central plats i området. I knutpunkten mellan det regionala och det lokala stråket. Nära kollektivtrafiken. Väl etablerad handelsplats i stadsdelen.

Svagheter

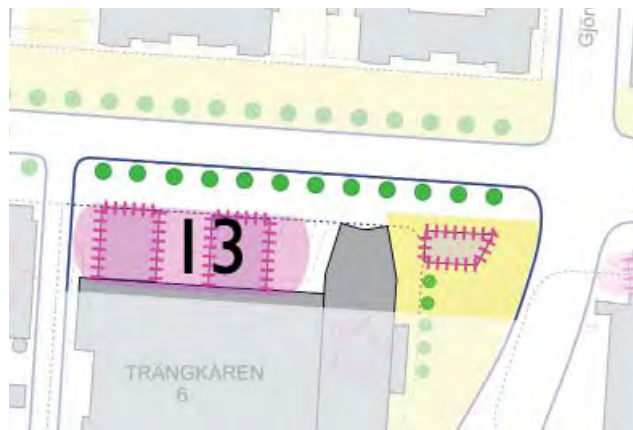
Handelsytorna är idag indragna och nedsjunkna i relation till gaturummet. Handelsytorna är begränsade och har ingen tydlig kontinuitet runt kvarteret och saknar relation till stadsrummet genom exempelvis uteserveringar. Entréplatsen fungerar idag som en nedsänkt parkeringsyta.

Möjligheter

Möjliggör ett utökat butiks-, restaurang-/café- och serviceutbud i Marieberg. Handelsytorna möter stadsrummet och hjälper till att levandegöra Rålambsvägen.

Hot

Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena. Arkitektoniskt svår tillbyggnad.

Plats 14 - Korsningen Gjørwellsgatan/ Fyrverkarbacken

Bostadsbebyggelse och lokaler i bottenplan.

Styrkor

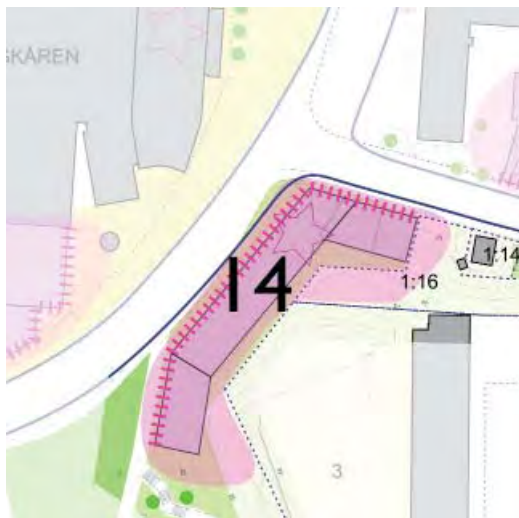
Fin bergsklack med uppvuxen vegetation och stora träd. Centralt läge i området. Nära kollektivtrafik. Fint läge intill Mariebergsparkens entré.

Svagheter

Trång och brant, nordvästvänd tomt. Bullerutsatt.

Möjligheter

Bebyggelse på platsen hjälper till att tydligare definiera gaturummet och bidra med fler verksamheter i gatuplan som

hjälp till att aktivera stadsrummet och markera entrén till Mariebergsparken. Nya lokaler i bottenplan mot parken kan få ett innehåll med tex en servering, som hjälper till att levandegöra parken och skapa ett tryggare parkstråk. Ny bebyggelse med entréer mot gatan hjälper till att befolka gaturummet och bidrar till ökad trygghet. Kollektivtrafiknära läge.

Hot

Inte tidigare ianspråktagen mark. Den befintliga bergklacken med vegetationen försvinner. Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas. Svårigheter att skapa privat gårdsyta till nya bostäder.

Plats 15 - Lysbomben 4 mot Fyrverkarbacken

Fastighetsägaren önskar större ytor för kontorsverksamheten på platsen. Ny bebyggelse med kontor kan kombineras med nya bostäder.

Styrkor

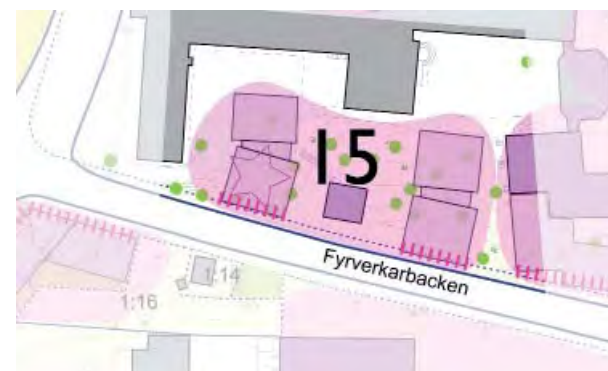
Centralt läge. Nära kollektivtrafiken och ett stort regionalt stråk.

Svagheter

Brant och trång tomt. Bullerstört. Relativt låga vistelsevärden på platsen.

Möjligheter

Möjliggör nya eftersökta lokaler för Socialstyrelsen i direkt anslutning till den befintliga verksamheten. Kollektivtrafiknära läge. Ny bebyggelse med entréer mot Fyrverkarbacken hjälper till att aktivera gaturummet.

Hot

Befintliga gårdar till kontorsbyggnaderna byggs bort. Tomten ger begränsade möjligheter till privat gårdsyta för nya bostäder. Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena. Ny bebyggelse kräver hög arkitektonisk kvalitet.

Plats 16 - Lysbomben 4 mot Rålambsvägen

Fastighetsägaren önskar större ytor för kontorsverksamheten på platsen.

Styrkor

Mycket centralt läge med lågt utnyttjande. Nära kollektivtrafiken och ett stort regionalt stråk.

Svagheter

Gatan fungerar som en parallell angöringsgata. Trång plats för ny bebyggelse. Bullerutsatt.

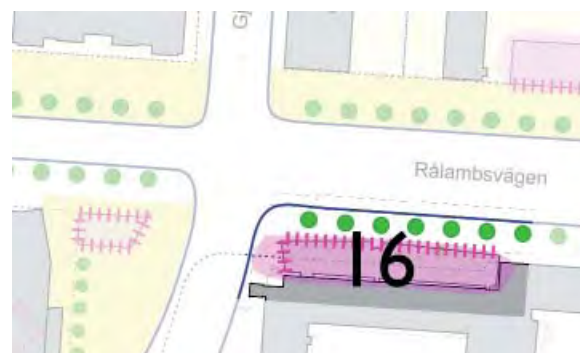
Möjligheter

Ny bebyggelse med lokaler i bottenplan hjälper till att aktivera Rålambsvägen. Möjliggör servicefunktioner, butiker, restauranger och liknande som hjälper till att aktivera

stadsrummet och ger stadga åt hörnan Rålambsvägen-Gjörwellsgatan. Möjliggör servicefunktioner, butiker och restauranger som möter stadsrummet. Möjliggör ett utökat butiks-, restaurang-/café- och serviceutbud i Marieberg. Möjliggör nya eftersökta lokaler för Socialstyrelsen i direkt anslutning till den befintliga verksamheten.

Hot

Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena. Ny bebyggelse kräver hög arkitektonisk kvalitet.

Plats 17 - Lysbomben 4 mot Västerbroplan

I samband med att Västerbrons förlängning dragits om i ett nytt sydligare läge, föreslås ny kontors- och/eller bostadsbebyggelse längs gatans södra sida för att hjälpa till att gestalta gatan som en mer traditionell stadsgata som signalerar stadsmiljö och lägre hastighet för trafiken.

Styrkor

Centralt läge. Nära kollektivtrafiken och ett stort regionalt stråk. Inslag av stora uppvuxna träd.

Svagheter

Bullerstört. Trång tomt.

Möjligheter

Ny bebyggelse mot Västerbrons förlängning hjälper till att konvertera den breda vägen till en stadsgata och signalera stadsmiljö med lägre hastighet för trafiken. Ny bebyggelse med entréer mot Västerbrons förlängning hjälper till att aktivera och levandegöra gaturummet. Kollektivtrafiken nära läge.

Hot

Tomten ger små möjligheter till privat gårdsyta för nya bostäder. Befintlig trappkoppling måste flyttas. Flera stora träd finns på platsen visserligen kommer beöva tas ner andra kräver omsorgsfull hantering för att integreras med ny bebyggelse. Gång- och cykelstråket från strandpromenaden till Västerbron måste värnas. Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena. Ny bebyggelse kräver hög arkitektonisk kvalitet.

Plats 18 - Lysbomben 4 mot förlängningen av Fyrverkarbacken

I framtiden finns en möjlighet att dra fram gatan Fyrverkarbacken till Västerbrons fäste för att skapa en genkoppling från Marieberg mot Södermalm. Längs den nya gatan kan nya hus byggas.

Styrkor

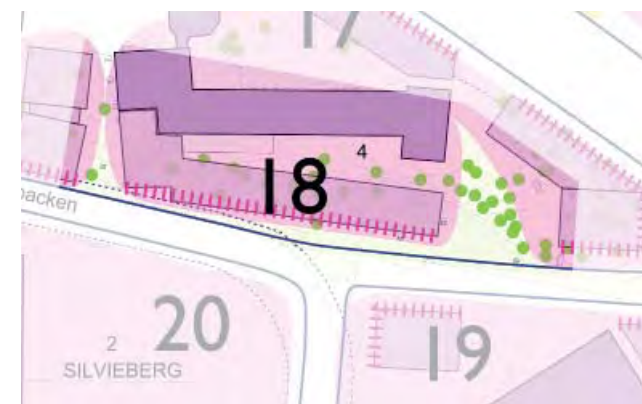
Centralt läge. Nära kollektivtrafiken och ett stort regionalt stråk.

Svagheter

Bullerstört. Trång och svårbyggd tomt.

Möjligheter

Ny bebyggelse mot Västerbrons förlängning hjälper till att konvertera den breda vägen till en stadsgata och signalera stadsmiljö med lägre hastighet för trafiken. Ny bebyggelse

med entréer mot Fyrverkarbacken och mot Västerbrons förlängning hjälper till att aktivera och levandegöra gaturummet. Möjlighet till fin utsikt. Kollektivtrafknära läge.

Hot

Tomten ger små möjligheter till privat gårdsyta för nya bostäder. Befintlig trappkoppling måste flyttas. Flera stora träd finns på platsen. Gång- och cykelstråket från strandpromenaden till Västerbron måste värnas. Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena. Ny bebyggelse kräver hög arkitektonisk kvalitet.

Plats 19 - Lysbomben 4 mot Riksarkivet

Riksarkivet behöver idag ytterligare kontorslokaler i direkt anslutning till de befintliga. En tillbyggnad till befintlig blå-klassad byggnad kräver stor omsorg och extra hög arkitektonisk kvalitet. Tillbyggnaden kan förutom nya lokaler för riksarkivets verksamheter även rymma nya bostäder.

Styrkor

Centralt läge nära kollektivtrafiken och ett stort regionalt stråk.

Svagheter

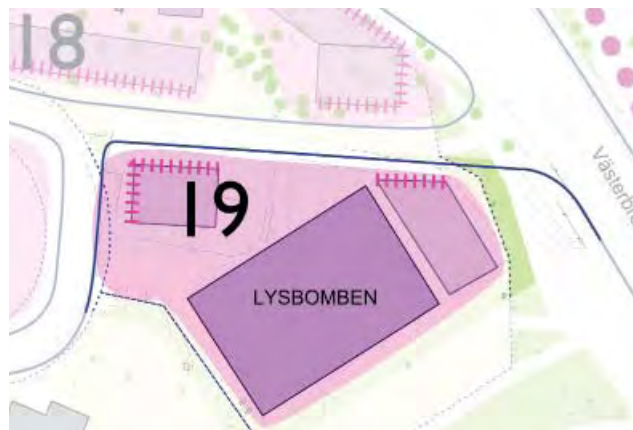
Dåligt kopplat med Mariebergs övriga delar. Bullerstört. Trång tomt.

Möjligheter

Redan hårdgjord mark tas i anspråk för bebyggelse. Möjliggör en utveckling av riksarkivets verksamheter. Ny bebyggelse med entréer mot Fyrverkarbacken hjälper till att aktivera och levandegöra gaturummet. Kollektivtrafknära läge. Möjlighet till fin utsikt.

Hot

Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena. Mycket känsligt att bygga till en högt kulturhistoriskt klassad byggnad. Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas. Tomten ger små möjligheter till privat gårdsyta för nya bostäder.

Plats 20 - Silvieberg 2

Marken ägs av Statens Fastighetsverk och upplåts till två bostadsrättsföreningar med tomträtt. År 2020 löper tomt-rättsavtalet ut. Möjlighet finns för bostadsrättsföreningarna, staden eller annan fastighetsutvecklare att förvärva fastig-heten. Då möjliggörs en utveckling av platsen med exem-pelvis nya bostäder.

Styrkor

Centralt läge nära kollektivtrafiken och nära ett stort regio-nalt stråk. God tillgänglighet till grönytor.

Svagheter

Dåligt nyttjad yta med avseende på det attraktiva inner-stadsläget. Dåligt kopplat med Mariebergs övriga delar. Bullerstört.

Möjligheter

Redan ianspråktagen mark nyttjas mer effektivt. Möjlighet till fin utsikt. Ny bebyggelse med entréer mot Fyrverkar-backen hjälper till att aktivera och levandegöra gaturum-met. Kollektivtrafiknära läge.

Hot

Utsikten från ett antal lägenheter i angränsande bostadshus påverkas.

Plats 21 - Konradsbergs campusområde

Konradsbergs campusområde utvecklas idag för skol-verksamhet, från förskola till gymnasium, men även för studentbostäder. Det ökade fokuset på barn i lägre åldrar ställer större krav på ytor för utomhusvistelse. En vilande byggrätt finns inom områdets nordvästra del i anslutning till befintlig bebyggelse närmast Telia Soneras nätstation.

Styrkor

Centralt läge nära kollektivtrafiken. Fina grönytor mellan bebyggelsen. Nära Konradsbergsparken.

Svagheter

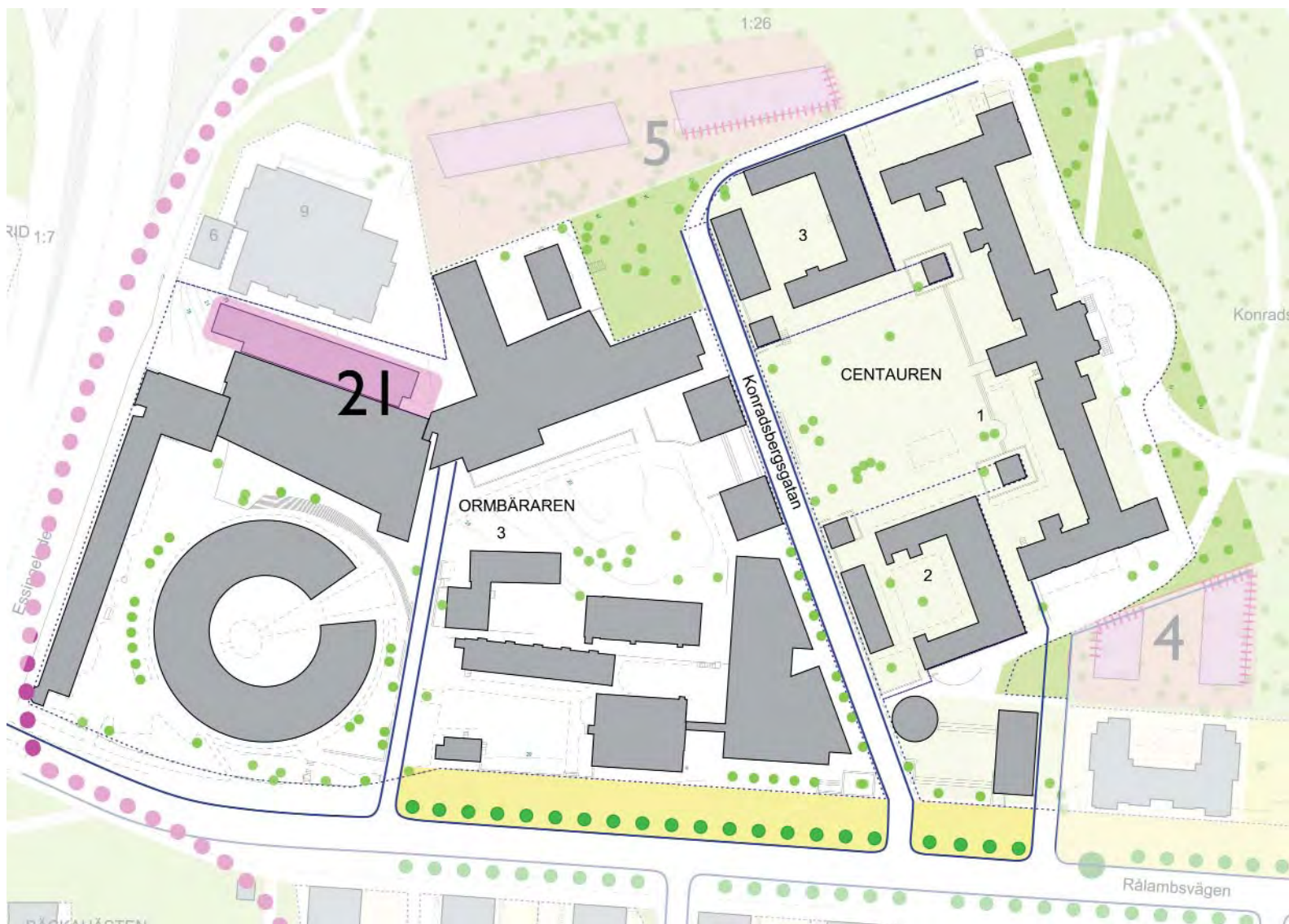
Område med relativt låg täthet med avseende på det attrak-tiva innerstadsläget. Dåligt kopplat till Mariebergs övriga delar. Delvis bullerstört.

Möjligheter

Befintliga grönytor mellan byggnaderna kan nyttjas bättre för lek och utevistelse. Det relativt glesbebyggda området möjliggör viss kompletteringsbebyggelse.

Hot

Fin, småskalig arkitektur och "hus i park"-karaktär måste vara utgångspunkt vid komplettering av bebyggelsen. Ny bebyggelse påverkar kulturmiljövärdena.

Idébild för Gjörevallsgatan med ny bebyggelse i kv Styckgjuteriet och Trängkåren. DN-byggnadens entréplats utvecklas till ett lokalt torg i solbelyst läge med plats för uteserveringar.

GESTALTNINGSPRINCIPER FÖR NY BEBYGGELSE

I Marieberg finns i dag en brokig blandning av byggnader som representerar arkitekturens olika uttryck ända från mitten av 1800-talet. Stadsdelen har inte några traditionella slutna stenstadskvarter, liknande stora delar av den övriga innerstaden, utan har byggts i en mer uppbruten struktur genom ”hus i park”, punkthus och lameller, men också större institutioner som exempelvis DN’s och Socialstyrelsens byggnadskomplex. Befintlig modernistisk struktur i Mariebergs centrala del är utformad med stora byggnadsskulpturer placerade på höjden, omgivna av luft, rymd, grönska och vatten. Den modernistiska strukturen kan upplevas som planerad från ovan, med begränsad rumslig gestaltning utifrån en mänsklig skala och utan prioritet på upplevelsen av stadsmiljön från ögonhöjd.

Ny bebyggelse i Marieberg ska hålla hög arkitektonisk kvalitet som speglar sin samtid och samspelar med områdets arkitektoniska särdrag. Nya byggnader ska utmärkas genom innovation avseende arkitektoniskt uttryck, miljötekniska lösningar och byggnadsteknik. Nya byggnader ska bidra med nya kvaliteter till stadsdelen och hjälpa till att tydligare definiera Mariebergs gaturum för att skapa ett mer samlat och intimt stadsrum. Bebyggelsen ska bidra till att levandegöra stadsrummet genom lokaler med förhöjd våningshöjd i bottenplan. Det möjliggör en föränderlig användning av lokalen under lång tid för exempelvis butik, kontor, bostadskomplement, förskola eller möjligen bostad.

En extra hög takhöjd hjälper till att ta in ljus trots ett läge i gatuplan. Det möjliggör också en så kallad entresollvåning för flexibelt nyttjande av rumsvolymen.

Stadsrum, platsbildningar och gator ska gestaltas med hög kvalitet och med god tillgänglighet. Om ny bebyggelse uppförs i kvartersform, ska strukturen vara genombruten för att ge bästa möjliga ljusförhållanden på bostadsgården och i omkringliggande offentliga miljöer. Uppbrutna kvarter ger också en luftigare stadsstruktur som relaterar till det byggnadssätt som finns i Marieberg idag. Ett uppbrutet kvarter kan också bidra till en naturlig variation inom kvarteren, både i höjd, volym och i uttryck och är ett sätt att kombinera ny och befintlig bebyggelse till en ny helhet. Nya kvarter kan ses som en hybridform av ett traditionellt slutet stenstadskvarter och ett mer uppbrutet Mariebergskt byggnadssätt som till exempel punkthus och lameller. Hybridstrukturen ger möjlighet till fortsatt bebyggelse med inslag av höga hus.

Vid ny bebyggelse med höga hus, ska den luftiga kvaliteten behållas genom rimliga avstånd mellan de höga husen. Idag motsvaras avstånden mellan de höga husen ungefär av byggnadens höjd. Grönskan ska finnas kvar som en krans nedanför berget mot vattnet, i enlighet med ursprungsprincipen för området. Befintliga höghus i området är tydligt utformade som individer med individuella karakteristiska uttryck. Nya höga hus i Marieberg kommer att synas från många platser i staden. De ska därför utformas med extra

hög arkitektonisk, materialmässig och teknisk kvalitet. I den stora skalan ska nya höghus ges en riktning, placering och utformning så att de blir en del av den befintliga höghuskompositionen i området. Nya höga volymer bör ha en nordsydlig, alternativt östvästlig riktning som kompletterar den befintliga höghuskompositionen i området. Nya höghus ska också bidra till att nya kvaliteter tillförs stadsdelen Marieberg både genom ökad täthet och utåtriktade bottenvåningar.

De befintliga höga volymerna i Marieberg landar direkt på marken, antingen som en ren volym (Dragspelshuset, Baconhuset) eller som byggnadsdel ihop med en lägre struktur (DN-skrapan, SvD/Sweco-huset), och då med minst en gavel som landar friställd på marken mot gaturummet. Höga byggnader ska även i en framtida utveckling vara tydligt läsbara i stadsrummet på ett typiskt Mariebergskt vis, och landa med minst en gavel mot ett gaturum.

Det Marieberg bedöms sakna idag, är en intimitet och en nedbruten gestaltning i stadsrummet och en tydlig koppling mellan byggnad och stads- eller gaturum. Nya höga byggnader ska kombineras med en lägre struktur som tydligt möter stadsrummet. Genom komplement med lägre byggnadsdelar, ska en mer intim och nedbruten skala skapas som ger bättre lokalklimat och ett mer definierat ”mellanrum” mellan husen, där offentliga platser och gaturum utgår från människans skala och hastighet.

Riktlinjer

- Nya byggnader ska hålla hög arkitektonisk kvalitet, vara estetiskt tilltalande och spegla sin samtid och samspela med områdets arkitektoniska särdrag.
- Nya byggnader ska utmärkas genom innovation avseende arkitektoniskt uttryck, miljötekniska lösningar och byggnadsteknik.
- Nya byggnader ska utformas som karaktärsfulla individer.
- Nya byggnader ska hjälpa till att tydligare definiera Mariebergs gaturum genom en tydlig och öppen koppling till stadsrummet och entréer mot gata.
- Nya byggnader ska bidra till att levandegöra stadsrummet genom lokaler i bottenplan.
- Alla bottenvåningar ska utformas med förhöjd våningshöjd som medger entresollvåning.

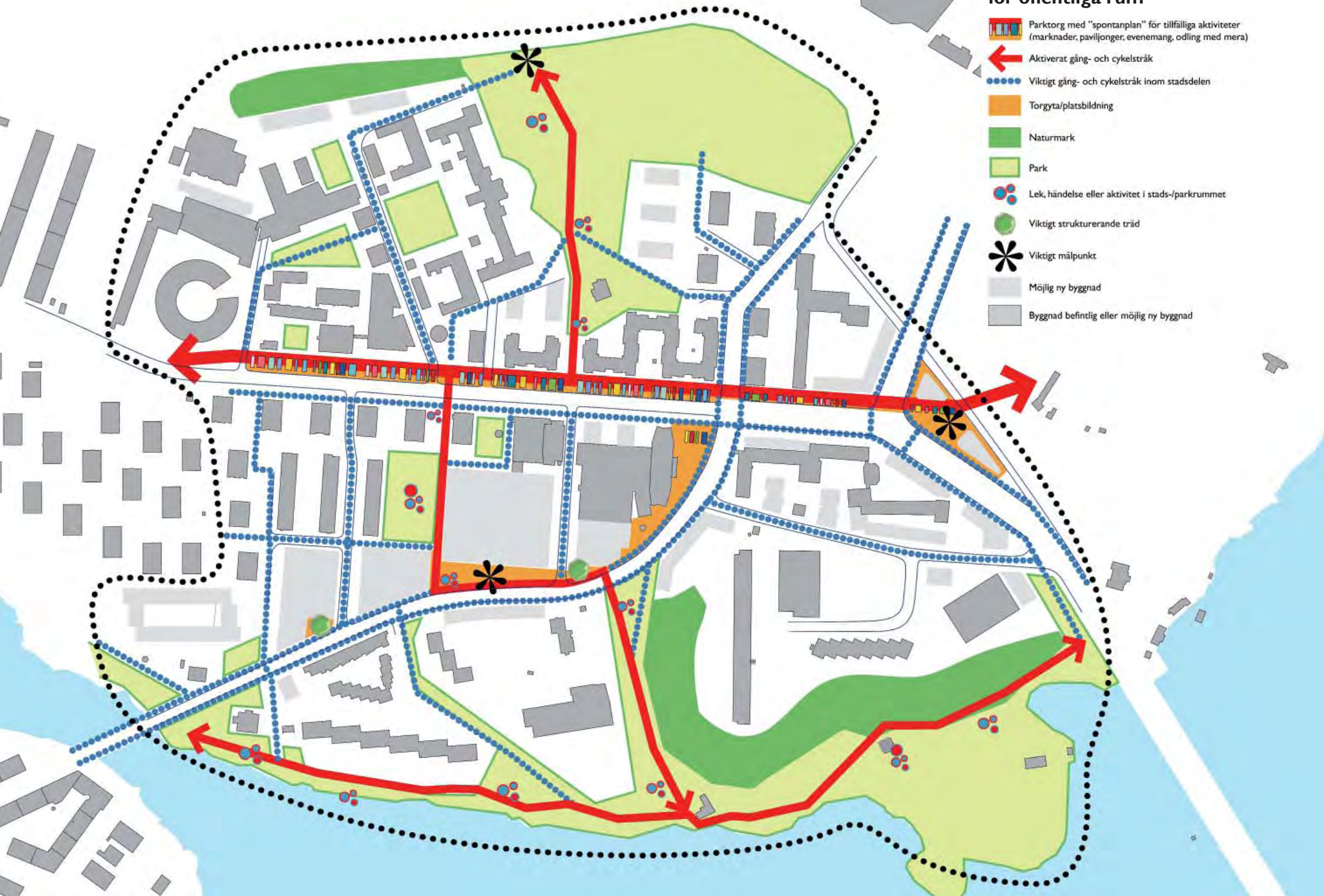
Utöver de övergripande riktlinjerna, gäller även följande riktlinjer för höga hus

- Höga hus ska komplettera och tillföra mervärde genom variation och mångfald till Stockholms siluett och riksintresset Stockholms innerstad.
- Placeringen, höjden, riktningen och gestaltningen av höga hus ska bestämmas utifrån relationen till befintlig höghuskomposition i området och bidra till att utveckla den på ett bra vis.
- Höjden på byggnaderna i Marieberg ska relatera till landskapets topografi, med den högsta punkten centralt i området och stegvis lägre byggnader mot områdets ytterkanter.
- Avståndet mellan intilliggande höga hus ska vara ungefär lika med hushöjden, för att ge en rimlig täthet i luftrummet.
- Gestaltningen av höga hus ska utgå från platsens och omgivningens förutsättningar beträffande mikroklimat, vind, buller och ljusförhållanden.

- Höga hus ska utformas som karaktärsfulla individer, modellerade skulpturala objekt, med extra hög arkitektonisk, materialmässig och teknisk kvalitet som samspelar med stadslandskapet och stadens övriga höga byggnader såsom kyrktorn och andra höga hus.
- Nya höghus ska placeras med minst en gavel mot ett gaturum så att den höga byggnadsvolymen landar i stadsrummet.
- Bottenvåning/-ar på höga hus ska utformas med förhöjd våningshöjd och rymma publika lokaler med en tydlig och öppen relation till stadsrummet.
- Projekt med höga hus ska bidra till nyskapande eller upprustning av grönyta motsvarande 15 kvm per bostadsenhet, antingen inom fastigheten eller i närområdet.
- Om möjligt, ska den översta våningen i nya höga hus ges en publik funktion.

STRUKTURPLAN för offentliga rum

- Parktorg med "spontanplan" för tillfälliga aktiviteter (marknader, paviljonger, evenemang, odling med mera)
- Aktiverat gång- och cykelstråk
- Viktigt gång- och cykelstråk inom stadsdelen
- Torgyta/platsbildning
- Naturmark
- Park
- Lek, händelse eller aktivitet i stads-/parkrummet
- Viktigt strukturerande träd
- Viktigt målpunkt
- Möjlig ny byggnad
- Byggnad befintlig eller möjlig ny byggnad

MERYTOR FÖRVISTELSE, MÖTEN och SERVICE

Stadsdelens offentliga rum och platser ska utvecklas med nya funktioner och en tydlig och karaktärsfull gestaltning. Mariebergs identitet förnyas och förstärks och stadsdelens attraktivitet ökar för både boende, studenter och arbetande.

Inom stadsdelen förtydligas Rålambsvägen och Gjörwells-gatan som samlande och strukturerande stads- och gaturum med ny bebyggelse med verksamhetslokaler i bottenplan och en tydligare gestaltning och avgränsning av de karaktäristiska små platsbildningarna.

Rålambsvägen utvecklas med ett generöst parktorg på den norra solbelysta sidan, med ytor för folkliv, planteringar, sittplatser, spontana aktiviteter och torghandel. Längs Gjörwells-gatan skapas tydligare definierade platsbildningar med möjlighet för folkliv, sittplatser och uteserveringar i fint solbelyst läge.

På Västerbroplan skapas ett nytt entrétorg mellan stadsdelen och Rålambshovsparken och ett samlat läge för omstigning mellan de olika busslinjerna. Ny bebyggelse med utåtriktad verksamhet möjliggör servicefunktioner, handel, serveringar och folkliv.

GATOR och STRÅK – STADSDELENS RYGGGRAD

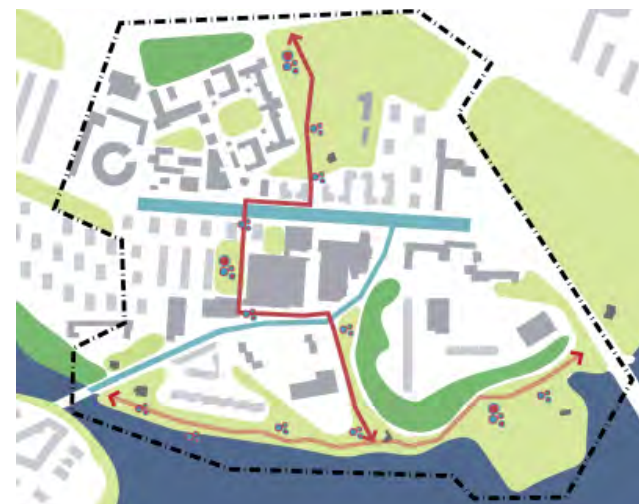
Gaturummen utgör ryggraden i en stadsdel. De ger förutsättningarna för såväl flödena inom området som att länka samman stadsdelen med dess omgivning.

Marieberg domineras av flera stora kvarter som ger en gles gatustruktur och begränsar möjligheten att röra sig inom området från norr till söder. Områdets stadsstruktur dominerar huvudsakligen av modernistiska ideal, med breda gatudragningar och en trafikmässig prioritering för bilar snarare än för gående och cyklister. Delar av området är oattraktiva eller svåra att vistas i och ta sig igenom som gående eller cyklist, t.ex. Västerbroplan. I framtiden ligger prioritet på fotgängare, cyklister och kollektivtrafik.

Inom programområdet berörs de regionala cykelstråken Norra tvärstråket och Hässelbystråket. Lokala cykelbanor och cykelkörfält anslutet till de regionala stråken. Ökad tillgänglighet med cykel genom programområdet föreslås utvecklas till ett förstärkt stråk både västerut via Essinge-öarna och söderut.

Aktivitetsstråket

Ett nytt aktivitetsstråk i nord-sydlig riktning skapar en tvärförbindelse som kopplar ihop stadsdelens olika delar, från tunnelbanan vid Thorildsplan i norr, via Konradsbergsparken, Signalparken, DN-torget, Mariebergsparken till strandpromenaden längs vattnet i söder. Stråket hjälper till att knyta samman och lyfta fram de olika park- och stadsrummen och kopplar ihop stadsdelens huvudgator, Rålambsvägen och Gjörwells-gatan. Längs stråket skapas flera aktiverade platser för lek och vistelse. Aktivitetsstråket ges ett specifikt markmönster eller beläggning som särskiljer det från andra kommunikationsytor. Aktivitetsstråket kan tas med varierande lekfulla inslag för barn och vuxna, som t.ex. lekskulpturer, karaktärsfull möblering med mera.

Programförslagets aktivitetsstråk som kopplar samman stadsdelen från tunnelbanan i norr till strandpromenaden i söder.

Västerbroplan

Omgestaltad trafiklösning för Västerbroplan som skapar bra framkomlighet för trafiken, förenklade samband för gående och cyklister och ett nytt torg och bebyggelse som kopplar ihop Rålambshovsparken med Marieberg.

Västerbroplan ingår i stadens nätverk av stadsdelsövergripande stråk. Trafikplatsen knyter ihop Västerbron, Lilla Västerbron, Rålambsvägen och har en enkelriktad ramp, Västerbronedfarten, till Gjörwellsgatans norra del. Västerbroplan är idag utformad som en signalreglerad cirkulationsplats med en kapacitetsstark utformning som kom till innan Essingeleden, då E4:an gick via Västerbron och Sankt Eriksgatan. Västerbroplan är en stor, öppen trafikplats med breda gaturum, stora ytor för körfält och små ytor för gående och cyklister. Gatorna är utformade med bilens framkomlighet i centrum. Det skiljer sig från visionen om promenadstaden där gående, cykel och kollektivtrafik prioriteras främst.

Västerbroplan trafikeras av ett flertal busslinjer, bl.a. stomlinjerna 1 och 4. Mellan dessa sker ett stort utbyte av passagerare vilket ställer höga krav på god logistik och framkomlighet med väl utformade hållplatsutrymmen. Flera busshållplatser är belägna vid Västerbroplan för att fånga upp samtliga busslinjer som trafikerar Västerbron, Lilla Västerbron och Rålambsvägen. Platsen är starkt dominerad av trafik i höga hastigheter, vilket gör det svårt, tidskrävande, omständigt och i bland trafikfarligt för gående och cyklister att ta sig igenom trafikplatsen. Även i bytet mellan de olika busslinjerna. Placeringen av övergångsställen bidrar också till att det kan ta flera minuter som gående eller cyklist att ta sig över Västerbroplan. Vissa busshållplatser blir på så vis krångliga att nå.

Precis nedanför Västerbroplan finns Rålambshovsparken. Tillgängligheten där emellan är mycket bristfällig med enbart en mindre trappa.

Förslag Västerbroplan

Västerbroplan är den viktigaste entrén till stadsdelen, men också den självklara kopplingen till Rålambshovsparken och till de centrala delarna av Stockholm.

I programförslaget gestaltas Västerbroplan om, från motorväg till stadsgata, från trafikrum till stadsrum. Körbanorna från Västerbrons fäste dras ihop i ett samlat, sydligt läge. Körbanorna kompletteras med större ytor för gående och cyklister. Ny bebyggelse längs gatan hjälper till att samla och definiera gaturummet. En gata genom en mer bebyggd miljö medverkar till att fordonens hastighet sänks. Den nuvarande refugen omformas till en större samlad plats med ny bebyggelse som skapar ett skyddat torgrum. Västerbroplan omformas till en ny entréplats och länk mellan Marieberg och Rålambshovsparken med det nya torget och ny bebyggelse med utåtriktad verksamhet. Bebyggelsen knyter ihop de olika nivåerna mellan Västerbrons torgyta och Rålambshovsparken. Det nya torget möjliggör en samlad kollektivtrafikknutpunkt med bättre omstigningsmöjligheter mellan de olika busslinjerna och framtida möjliga spårvagnslinjer. Den nya knutpunkten ges också möjlighet till service, café, galleri eller liknande i direkt kontakt med både med Mariebergs stadsliv och med Rålambshovsparken.

Idébild för nya Rålambsvägen med generöst parktorg i solbelyst läge och plats för spontana aktiviteter som torghandel, marknader, paviljonger, uteserveringar och tillfälliga evenemang.

Rålambsvägen

Rålambsvägen är den centrala gatan i Marieberg. Den är utformad som en esplanad med ett grönt och luftigt gaturum. Esplanadutformningen är sannolikt ett arv från spårvagnstiden. Vägen sträcker sig från Västerbroplan till Fredhäll, där den viker av mot nordväst och successivt övergår till en mer traditionell gata. Rålambsvägen är i dag utformat med bilen i fokus. Omkring 75% av ytan är idag reserverad för fordon, dels genom breda körbanor och dels genom stora ytor för markparkering. Gångtrafikanter och cyklister har ett relativt begränsat utrymme i gaturummet. Idag saknas separata cykelbanor. Efter korsningen med Gjörwellsgatan mot Västerbroplan ersätts esplanaden av en storskalig trafikmiljö med ett stort antal körfält och speciallösningar. På södra sidan finns en lokalgata för angöring till fastigheten Lysbomben.

Rålambsvägens gaturum saknar en sammanhållen gestaltning. Bebyggelsen som kantar gatan är brokig och gatans rumsavgränsningar varierar. Det gör att gaturummet kan upplevas som stökigt.

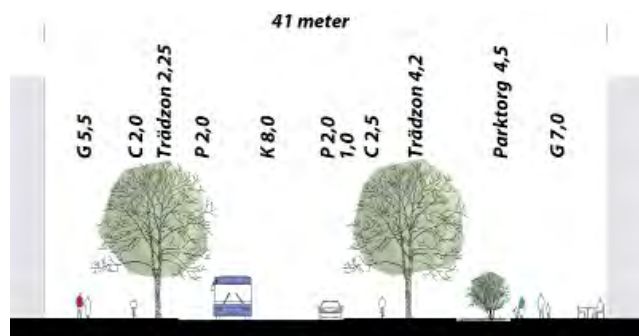
Förslag Rålambsvägen

Rålambsvägen utgör Mariebergs ryggrad och är ett viktigt stadsbyggnadselement i stadsdelen. Gatan har stor betydelse som samlande och strukturerande stadsrum och som länk mellan öster och väster. I framtidens Marieberg utformas gaturummen med prioritet för gående och cyklister, med god tillgänglighet för kollektivtrafik och bra framkomlighet för bilar. I programförslaget vänds proportionerna och gatusektionen på Rålambsvägen ut och in. Rålambsvägen blir Mariebergs paradgata.

Förslag till ny utformning av Rålambsvägen med en generös parkorgyta i solbelystläge.

Körbanorna placeras i ett samlat läge förskjutet mot söder med kantstensparkering. Körbanorna kantas av trädplanteringar och cykelbanor. På så vis frigörs generösa offentliga ytor för vistelse på gatans norra sida, i fint solbelyst läge. Här skapas ett långsträckt parktorg, som ger stadsdelen ett finrum med utrymme för spontana aktiviteter, blomprakt, uteserveringar, tillfälliga evenemang, torghandel och folkliv. Parktorget ges ett modernt uttryck med egen identitet och blir en grön och aktiv länk i ett övergripande promenadstråk och ett komplement till stadsdelens övriga offentliga rum. Visionen är att Rålambsvägen upplevs som ett karaktärsfullt och omhändertaget grönt stadsrum. Programmets förslag att gestalta om Rålambsvägen för att ge större ytor för gående och cyklister skulle innebära att ett antal parkeringsplatser försvinner. Flertalet av dessa kan återskapas genom föreslagen omgestaltning av Gjörwellsgatan som innebär möjlighet till kantstensparkering, liksom en möjlig utveckling av Fyrverkarbacken med kantstensparkering.

Förslag till ny gatusektion för Rålambsvägen.

Gjörwellsgatan söderut från Rålambsvägen

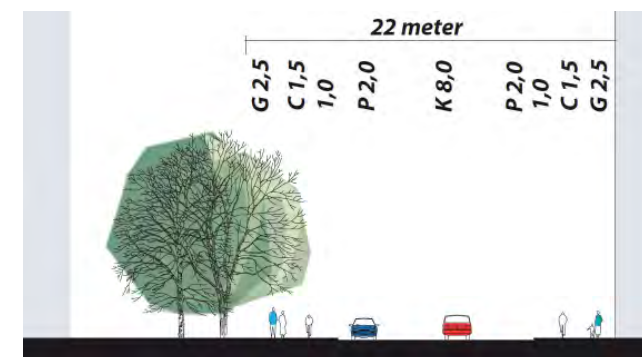

Gjörwellsgatan är en av Mariebergs huvudgator och är ett viktigt och väl förankrat lokalt stråk och en viktig länk mellan Lilla Essingen, Marieberg, Västerbroplan och Fridhemsplan. Gatan trafikeras av stombuss 1, buss 49 och nattbuss 91. Gaturummet har en skiftande karaktär från huvudgata till stads- och landsväg. Gatan kantas av ömsom bebyggelse, park, naturmark och förgårdsmark. Gaturummet är brett, öppet och relativt odefinierat. Bristen på tvärkopplingar bidrar till att gatan upplevs som en genomfartsgata och riskerar att ge högre hastigheter på trafiken. Gatan har god framkomlighet för både bilar, kollektivtrafik, cykel- och gångtrafikanter. Utmed gatan finns ett antal karaktärsfulla större träd.

På Lilla Essingen har Gjörwellsgatan karaktären av en urban och tät stadsgata. Vid Mariebergsbrons fäste är gaturummet grönt med parkentréer. I den centrala delen av Marieberg har Gjörwellsgatan en mer anonym karaktär kantad av otydlig förgårdsmark, större institutioner och kontorskomplex.

Förslag Gjörwellsgatan söderut från Rålambsvägen

Gjörwellsgatan utvecklas som ett strukturerande stads- och gaturum där befintliga stora träd och små platsbildningar ger en karaktärsfull sekvens av återkommande offentliga rum med gröna inslag. Gaturummet definieras tydligare genom komplettering av bebyggelsen med bottenvåningar som vänder sig utåt mot stadsrummet. Gatan utvecklas också genom förbättrade tvärkopplingarna mellan norr och söder, som hjälper till att förbättra orienterbarheten till omgivande gator, parker och kvarter. På sikt kan gatan komma att trafikeras av spårvagn, vilket ska möjliggöras vid en omarbeting av gatusektionen. Den stora cykelge-

Gjörwellsgatans gatusektion med inslag av bevarade träd.

nomströmningen ska tas tillvara genom generösa och attraktiva cykelstråk. Hela Gjörwellsgatan ges kontinuerliga gångbanor utmed båda sidor.

Gjörwellsgatan norrut från Rålambsvägen

Gatan leder trafiken mellan Marieberg och Essingeöarna till Rålambshovsleden/Norr Mälarstrand och Lindhagensplan. Den signalreglerade korsningen med Rålambsvägen är stor och har sneda gatuanslutningar, vilket skapar dålig framkomlighet för samtliga trafikslag. Norr om korsningen passerar gatan ett bostadsområde och är där utformad med cykelbanor i båda riktningar. Ingen buss trafikerar sträckan.

Förslag Gjörwellsgatan norrut från Rålambsvägen

Gjörwellsgatans snedförskjutna korsning med Rålambsvägen rätas ut och ger bättre framkomlighet för såväl trafik som gående och cyklister.

Signalgränd

Signalgränd är idag en mindre gata som i ett anonymt läge kopplar till Rålambsvägens södra sida. I den norra delen används den som angöring till bebyggelsen på fastigheterna Signallyktan. Därefter fungerar gatan som ett gång- och cykelstråk förbi Signalparken, nuvarande tillfälliga förskolebyggnad och vidare mot Wennerbergsgatan.

Förslag Signalgränd

Genom en rivning av DN-fastighetens garagebyggnad inom fastigheten Trängkåren 7, möjliggörs en förlängning av Signalgränd, som en ny tvärförbindelse för gång- och cykel mellan Gjörwellsgatan och Rålambsvägen. Den nya länken blir en del av aktivitetsstråket (se nedan) som skapas mellan tunnelbanans entré i Konradsbergsparken, via den nya Signalparken, det nya torget vid DN-husets entré, Mariebergsparken och strandpromenaden.

Gjörwellsgatans flikiga gaturum, definierat av befintlig och ny bebyggelse, inslag av grönska, bevarade träd och aktiverade platser.

Wennerbergsgatan

Wennerbergsgatan var tidigare en huvudgata genom stadsdelen från Essingeöarna mot Rålambsvägen. I samband med byggnationen på fastigheten Styckgjuteriet 4 stängdes tvärförbindelsen av. Wennerbergsgatan rymmer i dag en yta med 26 tvärställda parkeringsplatser som i genomsnitt har 66% beläggning.

Förslag Wennerbergsgatan

Genom en utveckling av fastigheten Styckgjuteriet 4, blir det åter möjligt att förlänga Wennerbergsgatan till Görwellsgatan, vilket skapar en ny koppling i nord-sydlig riktning som förbättrar möjligheten att röra sig genom området och ökar orienterbarheten.

Tidningskvartersgatan

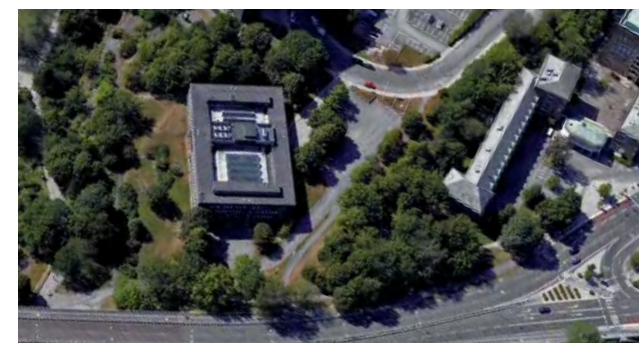

Tidningskvartersgatan ligger på privat mark och fungerar idag som en lastgata. Den används även flitigt som genomsnitväg för gående och cyklister.

Förslag Tidningskvartersgatan

Gatan kommer även i framtiden att ligga på privat mark. En utveckling av fastigheternas handels- och servicefunktioner gör att gatan även fortsättningsvis kommer att ha stor betydelse för fastigheternas lastning och lossning.

Fyrverkarbacken

Fyrverkarbacken är idag en lågt trafikerad gata som leder till bostadshusen på berget och Riksarkivet.

Förslag Fyrverkarbacken

I programarbetet har en möjlighet studerats till att dra fram Fyrverkarbacken till Västerbrons fäste för att skapa en ny genkoppling från Marieberg mot Södermalm. I första hand är medlöpande högersväng föreslagen, dvs inga vänstersvängar som korsar körbanorna. Anslutningen är möjlig med avseenden på lutningar. En genomgående gång- och cykelöverfart måste skapas längs Västerbron.

EN MER PARKINTENSIV STADSDEL

Parkerna i Marieberg ska utvecklas och göras mer tillgängliga både för besökare och boende. Huvudentréer tydliggörs och viktiga kopplingar mellan de olika parkerna förstärks. Ett nytt aktivitetsstråk skapar en nord-sydlig tvärförbindelse som kopplar ihop Mariebergs olika delar från Thorildsplans tunnelbanestation i norr till strandpromenaden längs vattnet i söder. Stråket hjälper till att knyta samman och lyfta fram Konradsbergsparken, Signalparken och Mariebergsparken. Det kopplar också samman stadsdelens huvudgator Rålambsvägen och Gjörwellsgatan. Rålambsvägens nya utsträckta parktorg blir en ny länk bland Kungsholmens promenadvägar.

Genom tillägg av funktioner som aktiverar parkrummen med platser för lek, rofyllda rum med sittplatser, blomsterprakt och möjlighet till uteserveringar, blir parkerna mer attraktiva. Konradsbergsparken utvecklas till en fullgod stadsdelspark genom tillägg av nya funktioner. Signalparken utvecklas till en fullgod kvarterspark genom ny utformning och nytt innehåll.

Konradsbergsparken

Konradsbergsparken är en landskapspark som kom till på 50-talet under ledning av Holger Blom. Konradsbergsparken är idag en uppvuxen parkmiljö på ca 5 ha, som tillsammans med sjukhusbyggnaderna har kulturhistoriska värden. Parken har ett varierat trädbestånd med många gamla träd. Namnet kommer från mentalsjukhuset Konradsberg. Området närmast sjukhusets huvudbyggnad iordningställdes till en inhägnad sjukhuspark. I närheten byggdes också professorsvillan med omkringliggande trädgård. Det dröjde fram till 1980-talet innan den inhägnade sjukhusparken öppnades för allmänheten. Sedan augusti 2009 inrymmer den gamla sjukhusbyggnaden bland annat Stockholms Internationella Montessoriskola.

Punkthusen från 50-talet som gränsar mot parkområdet i öster, är placerade som "hus i park". Gränsen mellan privat och offentligt är uppluckrad. I södra delen gränsar parken mot kvarteret Taffelberget, där bostadsgårdarna ligger i direkt anslutning till parken, utan någon tydlig gräns där emellan. Huvuddelen av parken utgörs av ett stort samlande rum med sjukhusbyggnaden på en höjd i fonden. På en annan höjd, i parkens södra del, ligger professorsvillan med omgivande trädgård. På grund av topografin och den uppvuxna vegetationen upplevs parken som otrygg kvällstid.

I Kungsholmens parkplan är Konradsbergsparken utpekad som Mariebergs stadsdelspark. Parkens storlek motsvarar kriterierna för det, men det ställer också krav på parkens sociala kvaliteter. I dag rymmer den få platser för vistelse och vila. Drottningholmsvägen gör att parken till stora delar är bullerstörd. De intimare och mindre störda rummen återfinns i de södra delarna. Större delen av parken vänder sig åt norr och öster. Det saknas bänkar i soligt läge. Sluttningen i parkens västra del, används av barn och ungdomar för lek och skateboard-åkning. Vintertid används sluttningen som pulkabacke. Parken rymmer också en hundrastgård.

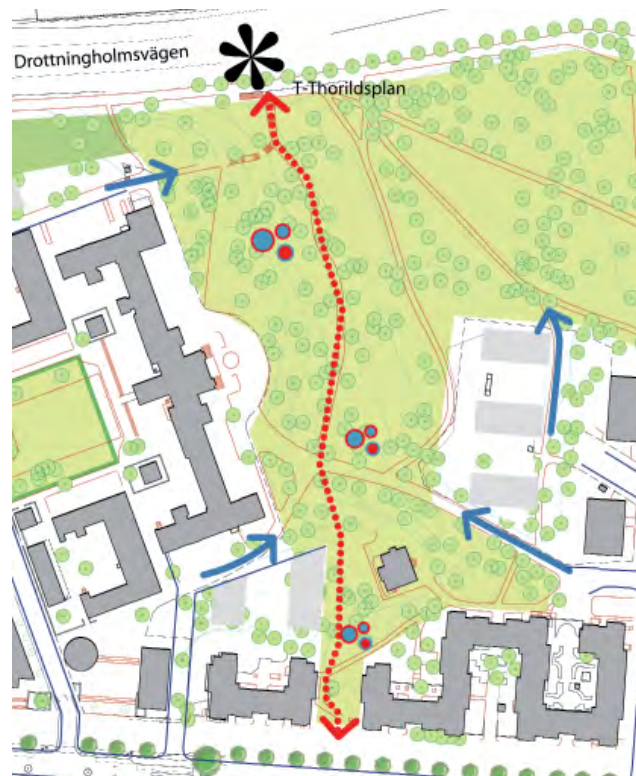
Konradsbergsparken korsas av flera gångvägar. Det är en park som många rör sig igenom och passerar på väg till tunnelbanan, till jobbet och till bostaden. Tunnelbanan är den största målpunkten i parken. I parkens norra del, utmed Drottningholmsvägen, löper viktiga promenad- och cykel-

stråk som binder samman flera stadsdelar. Det finns idag ett flertal entréer till Konradsbergsparken. Bebyggelsen i kvarteret Taffelberget ligger idag som en stor mur mellan Konradsbergsparken och de centrala delarna av Marieberg. Entréerna från Gjörwellsgatan är inbjudande och man har goda vyer in i parken redan från långt håll. Tunnelbanans koppling till de centrala delarna av Marieberg är av stor betydelse för tillgängligheten till stadsdelen. Vid entrén från tunnelbanan till parken möts man av slänter och trappor och ser litet av parken, som i detta fall är det första mötet med Marieberg. Inifrån parken sett är tunnelbaneentrén inte heller tydlig. Stråket som ska koppla samman Marieberg med tunnelbanan är svagt.

Förslag Konradsbergsparken

Konradsbergsparken utvecklas till en fullgod stadsdelspark genom anläggning av tydliga, trygga och tillgängliga stråk genom parken och med nya karaktärsfulla lek-, aktivitetsmiljöer och vistelseytor. Entrén vid kvarteret Taffelberget vid Rålambsvägen öppnas upp och förtydligas som en av parkens huvudentréer. Här anläggs en mindre torgyta mot Rålambsvägen som fungerar som entréplats till parken. Entréplatsen signalerar det primära gångstråket som leder från Rålambsvägen genom parken till Thorildsplans tunnelbanestation. Stationens uppgång mot parken omgestaltas, kompletteras med barnvagnsramper, ändamålsenlig belysning och ges en ny tydlig identitet.

Parken renoveras genom trädvård, nyplantering och gallring i vegetationen. Slyvegetation i anslutning till professorsvillan är i särskilt behov av gallring för att öka tryggheten och skapa en mer genomsiktig park där huvudkaraktären är öppna gräsytor och träd. Parkens historiska värden lyfts fram genom informationstavlor som belyser park- och bebyggelsehistorian på platsen. Historiska siktlinjer värnas och trädarter skyltas.

Skiss över Konradsbergsparken med aktiverat gångstråk och förtydligad entré från Rålambsvägen.

Mariebergsparken

Mariebergsparken är ca 4 ha stor och avgränsas topografiskt av Fyrverkarbacken (med de stora bostadshusen "Baconhuset" och "Dragspelshuset", uppförda på 1960-talet) och området för ryska ambassaden. I söder gränsar det lågt liggande parkrummet mot vattnet och i öst och väst sträcker parken ut sig mellan Västerbron och bron över till Lilla Essingen. Från Triewalds malmgård sträcker sig en dalgång norrut till entrén vid Gjörwellsgatan. De långgrunda strändernas mjuka och flacka terräng är kantad med rik vatten- och strandvegetation, bland annat knäckepilar.

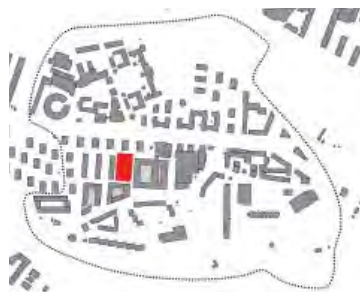
Mariebergsparken är en del av ett mycket uppskattat promenad- och joggingstråk som sträcker sig runt hela Kungsholmen. Under sommardagarna söker sig många hit för att ta bad vid stranden. Från Mariebergsparken leder ett gångstråk med trappa upp till Gjørwellsgatan. Här finns också en sittplats med utsikt över Mariebergsfjärden. Längs Mariebergsparkens stråk finns flera terrasser med granitmurar och järnräcken som tillkom under den tid då stockholmsstilen genomfördes. På flera av terrasserna finns sittplatser med fina utblickar över vattnet mot Lilla Essingen, Gröndal och Långholmen. På en av terrasserna finns ett antal träd planterade i hårdgjord yta, på en annan finns rosenplanteringar. På den största terrassen söder om ryska ambassaden finns en stor inhägnad grusyta.

Parken är delvis bullerstörd av trafiken på Essingeleden.

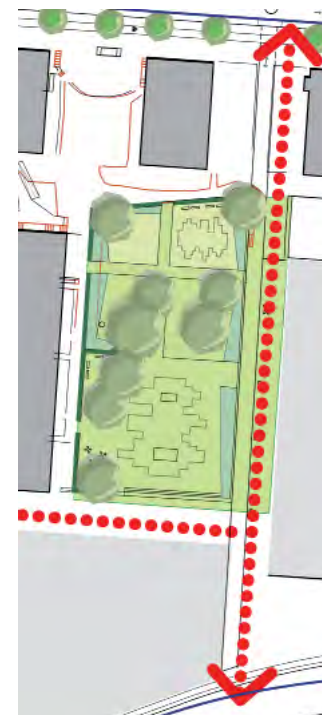
Förslag Mariebergsparken

Parken rustas upp och görs mer tillgänglig genom bättre skyltning och markering av parkentréerna. Strandpromenaden kompletteras med en serie aktiverade platser. Det skapar fler målpunkter, ett mer aktiverat parkstråk som gör att nyttjandet av parken ökar. Aktiverade platser kan exempelvis rymma plats för spontanidrott, konstnärliga arbeten, ljusinstallationer, karaktärsfulla mötes- och vistelseplatser och lekmiljöer. Trappentrén från Gjørwellsgatan förbättras och görs mer synlig. Vid Smedsuddsbadet planeras ett utegym.

Signalparken

Parken anlades som lekplats i mitten av 1930-talet. Idag saknar parken tydliga vägar från Rålambsvägen eller Gjørwellsgatan, vilket gör parken något otillgänglig. Parken är något nedsänkt och är omgiven av stora buskage. Här finns några stora uppvuxna träd, sittplatser och lekutrustning. En tillfällig förskolebyggnad upptar idag nästan hälften av parkytan.

Skiss för nya Signalparken med förskoleverksamheten i de tillfälliga barackerna inflyttade i det nya bostadskvarteret intill. Nytt gång- och cykelstråk som knyter samman Gjørwellsgatan med Rålambsvägen.

Förslag Signalparken

Signalparken utvecklas till Mariebergs karaktärsfulla kvarterspark med plats för alla åldrar; lek, rörelse, sittplatser, picknick, grönska och blomsterprakt. Parken har ett centralt läge och görs tillgänglig och lyfts fram genom ett nytt nord-sydligt gångstråk som kopplar samman Rålambsvägen och Gjørwellsgatan. Gångstråket är en del av det övergripande aktivitetsstråk som leder från tunnelbanan i norr via Signalparken till strandpromenaden och vattnet i söder.

DN-trädgården

Den lilla trädgården inom DN's fastighet är en liten oas, ett vilsamt privat parkrum, som är tydligt avgränsat med murar mot Rålambsvägen. Parken är gestaltad med tidstypiska sextiotalsdetaljer. Parken avgränsas med mur mot Rålambsvägen.

Förslag DN-trädgården

DN-trädgården är en grön oas som ger möjlighet till avskildhet och ro. Allmänhetens tillträde till parkrummet bör kunna öka i framtiden. Eventuellt kan murarna mot Rålambsvägen öppnas upp något för att öka möjligheten till inblickar i trädgårdsrummet utan att den avskilda trädgårdsrumskaraktären går förlorad.

EN BARNVÄNLIG STADSDEL

Marieberg har idag stora kvalitéer i utemiljön för barn. Stora sammanhängande grönområden finns i stadsdelens yttre delar. Flera av Mariebergs förskolor och skolor ligger i direkt anslutning till dessa grönområden. Bostäder och förskolor i stadsdelens centrala delar är i viss mån avskurna från de större bilfria grönområdena av vägar med genomfartstrafik. Programmet syftar till att minska dessa barriärer, bland annat genom att gatumiljöerna gestaltas som stadsgator för angöringstrafik och ett försiktigare körsätt. Trafikmiljöerna ska också göras tydligare och mer lättanvända för gående och cyklister, något som barn och unga har stor glädje av. Det tydligaste exemplet på detta är Västerbroplan där dagens utspridda trafikplats utvecklas till en trevägskorsning som blir betydligt enklare att ta sig över för gående och cyklister. Platsen föreslås utvecklas till ett torg med en tydlig koppling till Rålambshovsparken.

De sätt på vilka barn och unga får ta del av samhället och stadsdelen berikas. Fler lokala platser iordningställs för vistelse, möten och lek. Stråk för gående ses över för att knyta ihop stadsdelens olika delar och verksamheter. Bostäder, arbetsplatser, närservice och stimulerande utemiljöer länkas ihop genom förtydligade och delvis nya stråk.

Stadsdelens parker och offentliga platser aktiveras genom lekredskap, skulpturer och en gestaltning som betonar den mänskliga skalan och utgår från varje plats unika förutsättningar. Signalparken lyfts till att bli en större lokal lekpark. I en centralt belägen miljö, fri från genomfartstrafik, förstärks den befintliga mötesplatsen för barnfamiljer.

Referensbilder på lekmiljöer för små och stora barn som föreslås i Marieberg genom upprustning och aktivering av park- och torgmiljöer.

OFFENTLIG SERVICE

Området bedöms i programförslaget rymma ca 1100 nya bostäder. Det motsvarar ett behov av ca 220 nya förskoleplatser fördelat på minst två förskolor. Ambitionen är att nya förskolor ska lokaliseras till lägen med närhet till parker och andra funktioner som kan ge stöd till verksamheten. Nya förskolelokaler bör ges en utformning som möjliggör en framtida konvertering till exempelvis skollokaler för att möta upp ett framtida ökat behov av nya skolplatser.

Inom stadsdelen bedöms det idag finnas ett behov av ett vård- och omsorgsboende med heldygnsomsorg och HSL-insatser (Hälso- och sjukvårdslagen). Boendet bör omfatta ca 60 platser för personer med somatiska (kroppsliga) funktionsnedsättningar och demenshandikapp.

KOLLEKTIVTRAFIK

I programförslaget skapas en tydligare och tryggare koppling till Thorildsplans tunnelbanestation.

Entrén till det primära gångstråket till tunnelbanan genom Konradsbergsparken förtydligas genom att kopplingen vid Kv Taffelberget öppnas upp. Stråket genom Konradsbergsparken kompletteras med ny markbeläggning, platsanpassad belysning och lekskulpturer. Det blir en del i sekvensen av föreslaget aktivitetsstråk med aktiverade park- och torgrum som skapas från strandpromenaden i söder till tunnelbaneentrén. Stationens uppgång mot parken omgestaltas och ges en ny tydlig identitet.

Västerbroplan blir stadsdelens huvudsakliga kollektivtrafikknutpunkt med en ny utformning som möjliggör en samlad plats för de olika busslinjerna och avsevärt förbättrade omstigningsmöjligheter mellan bussarna. Möjligheten att konvertera stomlinjebussarna till spårvägslinjer i framtiden ska inte omöjliggöras med föreslagen lösning. Den nya knutpunkten med föreslagen torgyta i skydd av ny bebyggelse ges också möjlighet till service, café eller butiker i direkt kontakt med både med stadsdelslivet och kollektivtrafiken.

Miljöutmaningar och hållbarhetsfrågor

MILJÖBEDÖMNING

Kommande detaljplaneprojekt ska redovisa en bedömning av miljöpåverkan för respektive planområde. Om en detaljplan antas medföra en betydande miljöpåverkan som åsyftas i PBL respektive Miljöbalken, ska en miljökonsekvensbeskrivning göras. I samband med att ett planeringsprojekt påbörjas görs en översiktlig miljöbedömning i syfte att tidigt i processen kunna bedöma om förslaget kan antas medföra betydande miljöpåverkan enligt de kriterier som anges i Plan- och bygglagen eller Miljöbalken. Om stadens bedömning är att programmet medför en betydande miljöpåverkan ska en miljökonsekvensbeskrivning göras i samband med det efterföljande detaljplaneskedet. Något lagkrav på miljöbedömning (upprättande av miljökonsekvensbeskrivning, MKB) för ett planprogram finns inte. Programmet utgör beslutsunderlag på en strategisk planeringsnivå mellan översiktsplan och detaljplanenivån och anger förutsättningar för kommande planer och tillstånd. Miljökonsekvenserna beskrivs därför utifrån ett programperspektiv. I de fortsatta detaljplanarbetena finns behov av att särskilt utreda och belysa flera olika miljöfrågor, bland annat kulturmiljöfrågor, buller, samlokalisering och markföroreningar.

Programmet för Marieberg följer intentionerna i Promenadstaden – översiktsplan för Stockholm som vann laga kraft i april 2012.

HÅLLBAR STADSUTVECKLING

En självklar utgångspunkt för planeringen är att följa visioner och mål för Stockholms stads miljö- och klimatarbete. Enligt Vision 2030 ska Stockholm vara världsledande i att utveckla, kommersialisera och tillämpa ny energi- och miljöteknik. Visionen pekar även på att staden 2050 ska vara fossilbränslefri och minska energiförbrukningen betydligt. I det nya miljöprogrammet för Stockholm, utvecklas frågan om hållbar stadsutveckling. Staden ska fortsätta att utvecklas som en miljöstad i världsklass, vilket innebär bland annat anpassning till kommande klimatförändringar, låg energianvändning för nybyggda lokaler och bostäder samt ett stadsbyggande som underlättar för hållbara livsstilar. Stockholm ska vara en stad där det skapas nya stadsutvecklingsprojekt som utgör internationella föredömen.

Miljöutmaningarna i stadsbyggandet är delvis nya. Nödvändigheten att minska klimatpåverkan och därmed utsläppen av växthusgaser står nu i fokus såväl i Sverige som internationellt. En strategisk utvecklingsfråga är att förena städernas växande med en ansvarsfull energiförsörjning. Användningen av fossila bränslen för produktion av el och värme måste kraftigt minska. Nya drivmedel och transportsystem måste utvecklas. Samtidigt är det nödvändigt att minska den totala energianvändningen såväl i bostäder och anläggningar som för transporter.

Klimatanpassning

Kommande klimatförändringar behöver vägas in i planeringen av stadens förtätning. Stockholm förväntas exempelvis få ökad och mer intensiv nederbörd, förhöjd havsvattennivå samt fler värmeböljor och längre vegetationsperiod. Det innebär utmaningar för stadsbyggandet. På lång sikt kan förutsättningarna förändras för Stockholms invånare, natur och parker. Den nya bebyggelsen i Marieberg behöver vara anpassad för att klara kommande klimatförändringar.

Områden med tät stadsbebyggelse kan förstärka effekten av höjda temperaturer. Vegetationsytor, särskilt tillsammans med vatten, har visat sig kunna ha en klimatutjämnande förmåga genom att vid värmeböljor ge svalkande och skuggande effekt. Vid utvecklingen av Marieberg ska ett varierat utbud av vegetationsytor och eventuellt vattenanläggningar eftersträvas.

Vatten

Ett flertal hållbarhetsfrågor kan knytas till vatten, exempelvis klimatanpassning, rekreation, biologisk mångfald, markföroreningar och badmöjligheter.

Programområdet bedöms enligt Miljöförvaltningen inte beröras i någon större utsträckning av översvämningsrisker i form av höga vattennivåer i Mälaren. Den nya utformningen av Slussen och dess reglering av Mälaren kommer att reducera risken ytterligare. Risk kan däremot finnas

för lokala översvämningar i bebyggelsen vid ökade nederbördsmängder och bl.a. kraftigare regn jämfört med idag.

Huvuddelen av den nederbörd som faller över programområdet leds via ett så kallat kombinerat system (avlopps- och dagvatten tillsammans) till reningsverk. Tillkommande bebyggelse med dagvatten som ansluts till befintligt avloppsnät kan bidra till att kapacitetsbrist uppstår och att avloppsvatten i vissa lägen måste evakueras via bräddavlopp till Mälaren. En förtätning i Marieberg kommer att innebära en ökad andel hårdgjorda ytor och därmed ett ökat behov av dagvattenavledning. Generellt gäller att Stockholms dagvattenstrategi ska följas. Förutsättningarna för en klimatanpassad och hållbar dagvattenhantering s bör utredas samlat för hela programområdet och ligga till grund för kommande detaljplaner i Marieberg. Det bör eftersträvas att dagvatten ska kunna avledas på markytan och att höjdsättning av mark och placering av byggnader inte ska motverka detta. Dagvattenlösningar bör kunna integreras med ytor som planeras för rekreation och grönsstruktur och bör även kunna ses som en resurs för exempelvis bevattning av gatuträd och planteringar

Hållbar energiförsörjning

Allt fler människor bor i städer. Utvecklingen i städerna kommer att ha en stor inverkan på hur klimatförändringarna kan motverkas samtidigt som en hållbar tillväxt och goda livsvillkor uppnås. En förutsättning för en ansvarsfull energiförsörjning som begränsar klimatpåverkan är att ny

bebyggelse i Marieberg utförs med energisnål och energieffektiv teknik. En blandad och varierad bebyggelse ger de bästa förutsättningarna för ett optimalt utnyttjande av el- och fjärrvärmennät över tid. Lokal förnybar energiproduktion så som solceller, solfångare och termisk energi i kombination med energilager ska kunna utgöra ett komplement till annan energiproduktion. Outnyttjade energipotentialer i form av spillvärme och överskottsvärme ska kunna tas till vara.

Hög energiprestanda och effektiv uppvärmning

Kraven på byggnaders energiprestanda ska vara höga vid ny bebyggelse i Marieberg. Centralt är att alla byggnader har ett klimatskal med hög energiprestanda som ger ett lågt energibehov. Kraven höjs i takt med att teknikutvecklingen går framåt. I framkant av den tekniska utvecklingen ligger så kallade plushus där nettoeffekten är att huset producerar mer användbar energi än det förbrukar. Lika viktigt är att energisystemen optimeras så att höga respektive låga energikvaliteter nyttjas på bästa sätt. Nya byggnader ska vara konstruerade så att de når energimålen och klarar värmeböljor sommartid utan att de kräver kylning/luftkonditionering. Stadens ambition och mål avseende energianvändning i exempelvis nyproducerade fastigheter preciseras i miljöprogram för Stockholm.

Miljö- och klimatanpassade bostäder och lokaler

De miljöfrågor som hanteras inom ramen för allt byggande, som hälsa och komfort, materialval och fuktsäkert byggande är självklara och viktiga frågor som ska hanteras på ett framsynt sätt vid förtätningen av Marieberg. För en hållbar helhetssyn ska dessutom råvaruuttag, transporter och övrigt resursutnyttjande minimeras. Förutsättningar ska även ges för en resurssnål och uthållig förvaltning.

Miljöstörande ämnen och material ska undvikas och alla material, produkter och kemikalier som krävs i byggprocessen ska vara dokumenterat bra miljö- och hälsoval i ett livscykelperspektiv. En bra inomhusmiljö och komfort ska uppnås vad gäller solinstrålning, innetemperatur och ventilation. Bostäder ska utformas med en god ljudmiljö vilket innebär att tysta sidor i bostäder ska klaras. Lågemitterande material och konstruktioner ska användas och materialkombinationer som är negativa ur hälsosynpunkt ska undvikas. Utformning och val av material för hus och anläggningar ska göras med hänsyn till både miljö-, klimat- och energifrågan. Byggnadsmaterial som inte påverkar dagvattnet negativt ska väljas. Ett varmare och fuktigare klimat förväntas ställa högre krav på konstruktioner och fasadmaterial. Fuktiga vintrar ökar risken för fukt och mögel i husen och algpåväxt på fasader. Kraftigare regn och vindar förväntas ge ökad belastning på fasader.

Hållbara system för resurser och avfall

Avfalls- och kretsloppsfrågor är nära förknippade med hållbarhetsfrågan och är kopplade till frågor om energi och vatten. Nya bostäder och lokaler ska planeras för kretsloppsbaseade system för resurser, material och avfall. Maskiner och installationer ska vara energisnåla och vattensnåla. Källsortering av olika avfallsfraktioner ska kunna utföras på ett enkelt och väl fungerande sätt. Organiskt avfall ska kunna separeras och samlas in så att biogas och biomull kan produceras. Brukarvänliga system för individuell mätning av energi, vatten och avfall är ett led i att redovisa förbrukning och kostnader på ett tydligt och pedagogiskt sätt.

Klimatsmarta kommunikationer

En strategisk fråga i programmet är tillgänglighet och transporter. En förändring av programområdet med delvis helt ny bebyggelsestruktur och förändrade transportstråk, har en viktig koppling till energi- och klimatfrågor och är av stor betydelse för en hållbar stadsutveckling. En förtätning i området kommer att innebära ett ökat behov av såväl person- som godstransporter. Hur transportinfrastrukturen utformas är en av flera faktorer som påverkar de boendes val av transportsätt. Programmets avvägning mellan olika typer av transportinfrastruktur påverkar möjligheterna för en hållbar livsstil och därmed en hållbar stadsutveckling. I Marieberg ska det, för resenärer i alla åldrar, vara lätt och tryggt att välja gång, cykel och kollektivtrafik framför bilåkande.

Fastigheterna ska ha cykelparkering i attraktiva lägen inomhus och utomhus. Normen för cykelparkeringen i Marieberg är 2,5 platser per lägenhet.

Programområdet innehåller idag flera större vägtrafikstråk i form av Västerbron, Gjörwellsgatan och Rålambsvägen med mellan cirka 10 000 och 35 000 fordon per dygn.

Inom programområdet berörs de regionala cykelstråken Norra tvärstråket och Hässelbystråket. Lokala cykelbanor och cykelkörfält anslutet till de regionala stråken. Kollektivtrafik berör området genom framförallt busstrafik men även med tunnelbana via Thorildsplan. Genom närhet till Mälaren kan det inom programområdet finnas möjligheter att skapa persontransporter sjöledes. På flertalet ställen i programområdets närhet finns det eller planeras det för båttransportangöring. Exempel finns i Alvik och Hägersten.

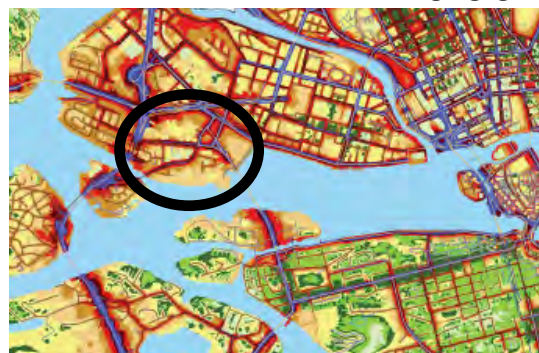
Tillgänglighet

Stockholms stad har högt ställda mål om att vara en socialt sammanhållen stad med en levande, tillgänglig och attrak-

tiv stadsmiljö för alla Stockholmare. Stadens mål att bli världens mest tillgängliga huvudstad är en given utgångspunkt i all planering. Som stöd i detta arbete har staden tagit fram ett handikappolitiskt program samt mer konkreta riktlinjer för att skapa en tillgänglig och användbar utemiljö. I det fortsatta arbetet med utformningen av gator, torg, platser, parker och byggnader i Marieberg ska tillgänglighetsfrågorna studeras och analyseras med stöd av stadens handbok "Stockholm – en stad för alla".

Buller

Genomförd bullerkartläggning för staden visar att programområdet är exponerat för relativt höga bullernivåer från vägtrafik på Västerbron, Gjörwellsgatan och Rålambsvägen. Essingeleden bidrar med buller i viss utsträckning till programområdet. Beroende på hur ny bebyggelse anpassas till väginfrastruktur och hur väginfrastrukturen kan ges ny utformning påverkar frågan om bullerexponering till både nya och befintliga bostäder. Ett prioriterat behov

Bullerkartor för Stockholm. Dygnsekvivalent ljudnivå (dBA) 2 meter över mark. Vägtrafik.

Bullernivåer Leq (dBA)

under 35
35 - 39
40 - 44
45 - 49
50 - 54
55 - 59
60 - 64
65 - 69
över 70

Bullerkartor för Stockholm. Dygnsekvivalent ljudnivå (dBA) 2 meter över mark. Alla bullerkällor: väg, spår, flyg och industri.

av bullerskyddsåtgärder finns för Rålambshovsskolans skolgård, vilken är exponerad för höga bullernivåer från vägtrafik på Västerbron och Rålambsvägen. Skolgården hör till en av de mest bullerutsatta enligt den studie som miljöförvaltningen genomfört av cirka 1200 grund- och förskolor för buller från verksamheter se samlokalisering.

Trafikbuller

Stockholmsmodellen för trafikbuller kommer att behöva tillämpas vid den fortsatta detaljplaneringen i Marieberg för att skapa boendemiljöer med goda ljudförhållanden. Modellen beskriver följande tre nivåer för minimikrav:

1. Bostäder ska byggas så att man kan sova ostört om natten (högst 30 dBA ekvivalent och 45 dBA maximal ljudnivå inomhus).
2. Hälften av boningsrummen ska ligga mot tyst sida (högst 55 dBA ekvivalent ljudnivå utanför fönstret).
3. Varje lägenhet ska ha tillgång till en tyst uteplats (högst 55 dBA ekvivalent och 70 dBA maximal ljudnivå).

Flygbuller

I mars 2008 förlängde staden upplåtelseavtalet för Stockholm-Bromma flygplats med Luftfartsverket till och med 2038. Avtalet är utformat utifrån att Bromma har unika

förutsättningar eftersom flygplatsen är omgiven av stadsbebyggelse och är stängd nattetid. Det nya avtalet ger möjligheter att pröva ny bostadsbebyggelse där de faktiska bullernivåerna idag och framöver understiger 55 FBN och 80 dBA max. (Inom områden med motsvarande ljudnivåer bor redan idag runt 120 000 stockholmare.)

Luftkvalitet

I anslutning till de större vägtrafikavsnitten råder höga luftföroreningshalter (kvävedioxid, partiklar PM 10). Miljökvalitetsnormer för luft överskrids dock inte. Hur bebyggelse, vägar och vistelseytor för människor utformas i förhållande till de starkt trafikerade vägarna i området, kan påverka framtida möjligheter att klara miljökvalitetsnormer och därmed risken för människors exponering av höga luftföroreningshalter.

Lokalklimat

Om projekt planeras med inslag av hög bebyggelse är frågan om ett bra lokalklimat av yttersta betydelse. Konsekvenserna av höga hus ska utredas och beskrivas under de kommande detaljplaneprocesserna framförallt med avseende på vind, sol och mikroklimat.

Föroreningar i mark

Programområdet har delvis innehållit verksamheter av miljöstörande art vilket innebär viss risk för markföroreningar. Ett par platser är riskklassade av länsstyrelsen och har undersökts vidare av miljöförvaltningen. Dessa historiskt markförorenade områden är dels Smedsudden med tidigare varvsverksamhet, och dels Mariebergs ammunitionsfabrik och Gustav G Folcker färgeri i området kring Fajansfabriken, Kattuntryckeriet och Adolfsberg. Markundersökningen finns hos Miljöförvaltningen och ska beaktas i det fortsatta detaljplanearbetet. Ett antal nedlagda bensinstationer finns inom programområdet och berör programskissens utredningsplatser för ny bebyggelse på fastigheterna Trängkåren 6 och Fajansfabriken 1.

Samlokalisering

Inom programområdet finns verksamheter som innebär omgivningspåverkan och som kan komma i konflikt med ny bostadsbebyggelse och därmed omvandlingen av programområdet. Omgivningspåverkan kan förekomma i form av t ex buller, lukt och ljus från programområdets större kontorsfastigheter med tillhörande anläggningar för fläkt och kyla.

KI 06.00
Solstudie för den 25 juni.

KI 08.00

KI 10.00

KI 12.00

KI 14.00

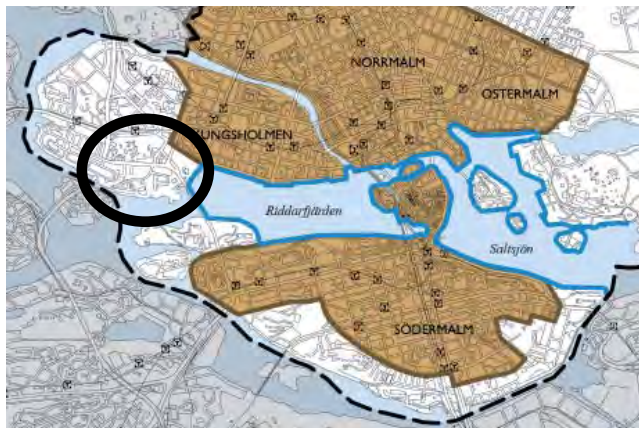

KI 16.00

KI 18.00

Marieberg och riksintresset

Kartutsnitt från riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården, som visar avgränsningen av

- De centrala vattenrummen Riddarfjärden och Saltsjön
- Stadens front mot vattenrummen (markerad med mörkare blå linje)
- Stenstaden med sin yttre gräns

STADSLANDSKAPET OCH RIKS- INTRESSET STOCKHOLMS INNERSTAD

Stockholm har fått sin speciella prägel i ett skärgårdslandskap runt de tre stora vattenrummen i Mälaren, innerstaden och Saltsjön. Vattenrummen skapar öppna vyer och djupa siktlinjer där innerstadens bebyggelsefronter blir tydligt synbara från många platser i staden.

Dagens Stockholm har vuxit fram med tydliga årsringar där varje tid satt sin prägel på stadsbyggandet. Grunden för Stockholms innerstads stadsbild, stadslandskapet och siluetten utgörs av den enhetliga höjdskalan från det sena 1800-talet.

Motivering för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Enligt sammanfattning av Riksantikvarieämbetet (2009-09-09)

Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsl och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residensstad, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad. (Stiftsstad, Skolstad).

Uttryck för riksintresset

Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt. Kyrkorna och de många husen med medeltida murverk, gaturummens och torgens karaktär. 1600-talets starkt expansiva stad, med stadsplanestruktur, de offentliga rummen och bebyggelsen. Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder. 1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling. Lärkstaden, Diplomatstaden, Birkastaden, Röda Bergen, Kungsgatan och andra miljöer som återspeglar stadsplanering och bebyggelseutvecklingen under århundradets inledande årtionden. Terränganpassade planer, storgårdskvarter, men även fullföljandet av den äldre rutnätsstaden. Parkanläggningar

och grönska, innerstadens kolonitradgårdar. Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet, Slussen och Hötorgscity. Smalhusområdet Abessinien i Hjorthagen. Sjöfarts-, handels- och industristaden. Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Det vetenskapliga, intellektuella och religiösa livets byggnader och miljöer. Nöjeslivets, samvarons och rekreativlivets byggnader och miljöer. Djurgårdens bebyggelse och rekreativlandskap, med rötter i 1600-talets kungliga jaktmark.

Andra Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och från Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer.

RESONEMANG KRING MARIEBERGS RELATION TILL RIKSINTRESSET IDAG

Marieberg är en höjd som ligger utanför innerstadens välplanerade rutnätsmönster, i ett område som till första delen av 1900-talet upplevdes som stadens utkant. I samband med planen för Fredhäll ritades samma planstruktur ut även över Marieberg. Några punkthus och smalhus

återfinns också i områdets västra del, närmast Fredhäll. Centralt i Marieberg, på höjden reser sig idag ett kluster av stora och höga hus från 1960-talet, som förstärker landskapets topografi. På ett tidstypiskt modernistiskt vis är de stora byggnaderna inplacerade i landskapet som skulpturala volymer, omgivna av luft och rymd. Men också med grönskan som en krans och grön front runt bebyggelsen mot vattnet. Det är också den bilden som tydligast tecknar Mariebergs silhuett mot den övriga staden och de öppna vattenrummen; den gröna fronten runt höjden med stora och höga hus som skulpturer på berget.

Marieberg skiljer sig idag från Stockholms innerstad där siluetten domineras av byggnader med begränsade hushöjder och enstaka uppstickande hus som till exempel kyrkor och offentliga byggnader. Området skiljer sig också från den historiska staden genom att man i Marieberg låtit bostäder dominera luftrummet och sticka upp i stadssiluetten. Liknande exempel finns på Nybohovsberget, Kungsklippan och Danviksklippan. Historiskt och i Stockholms innerstad, har det i stort sett bara varit kyrktornen och offentliga byggnader som tillåtits höja sig över mängden.

Inom Marieberg finns ett antal verksamheter som är av intresse för hela landet. Tidningsverksamheterna som flyttades hit i början av 60-talet, Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter med Expressen, är landets största dagstidningar, och kanske de viktigaste aktörerna i den så kallade tredje stadsmakten. Dagens Nyheter finns kvar i fastigheten i Ma-

rieberg, medan Svenska dagbladet har flyttat ut och givit plats åt annan kontorsverksamhet.

Riksarkivet vars lågmälda byggnadsvolym intill Västerbrons fäste endast är en liten del av verksamhetens stora lokaler som huvudsakligen ryms i bergrum under ”Dragspelshuset”, förvarar arkivhandlingar från myndigheter och enskilda, från medeltiden och framåt. Riksarkivets huvuduppgift är att se till att det gemensamma kulturarvet bevaras och är tillgängligt för allmänheten. I Riksarkivet ryms även Krigsarkivet, som är det svenska försvarets arkiv med handlingar från slutet av 1500-talet fram till idag, samt historiska kartor. Socialstyrelsen som finns i området vid Västerbroplan, är en statlig myndighet som värnar hälsa, välfärd och allas lika tillgång till god vård och omsorg.

KONSEKVENSER FÖR RIKSINTRESSET VID EN UTVECKLING AV MARIEBERG MED HÖGA HUS

Kyrkornas spiror som sticker upp i Stockholms innerstads begränsade byggnadssiluetten är ett tydligt uttryck för sin tid. Skatteskrapan, Hötorgscity och Kaknästornet är uttryck för något annat och en annan tids ideal och politiska läge. Idag domineras den politiska agendan mycket av bostadsbyggandet. Sedan funktionalismen och modernismen, har bostäder byggts i höga hus på några enstaka, väl valda platser i Stockholm, exempelvis på Kungsklippan, Nybohovsberget, Söder torn, på Nordvästra Kungsholmen och i

Marieberg. Platsen för ett högt hus måste i första hand väljas utifrån de lokala förutsättningarna, läget i relation till innerstaden, stadslandskapet, siluetten och topografin. Bostadshus som görs i form av höga hus medför i viss mån en privatisering av luftrummet, eftersom utsikten endast blir tillgänglig för några få. Om bostadshus även fortsättningsvis ska tillåtas göras i höga hus, måste utvecklingen byggas på stor medvetenhet och göras på noga utvalda platser där de bidrar till att på ett positivt sätt komplettera stadslandskapet, Stockholms siluett och närområdet. Det är också eftersträvaransvärt att låta en del av de översta våningarna få en mer publik funktion.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att Marieberg även fortsättningsvis kan förtätas med inslag av höga hus. Det motiveras huvudsakligen genom områdets befintliga topografi, berget, som dagens höga bebyggelse tydligt förstärker. Men även av det befintliga stadslandskapet, strukturen och siluetten som idag domineras av flera redan byggda stora och höga hus. Där ibland även höga bostadshus. Nya höga byggnader i Marieberg ska kombineras med en lägre struktur som möter stadsrummet. I den stora skalan formas de höga husen som en del av den befintliga höghuskompositionen på platsen.

Den befintliga höga bebyggelsen bygger på en tidstypisk relation mellan stora byggnadsvolymer i ett öppet landskap med omgivande grönska och vatten. Det är en fin och karakteristisk kvalitet som ska värnas i utvecklingen av

stadsdelen. En grundläggande utgångspunkt vid en konsekvensbeskrivning av förslag till ny höghusbebyggelse i Marieberg, är förhållandet till stadens landskap med den kuperade terrängen och de stora centrala vattenrummen. Innerstadens stora vattenrum skapar djupa siktlinjer och gör det möjligt att överblicka stora delar av staden från många platser. Stadens karakteristiska siluett framträder tydligt med de byggda fronterna mot vattenrummen. Norrmälarstrands bebyggelsefront mot Riddarfjärden är en av de viktigaste, där Marieberg sluter an i väster med sin avvikande storskaliga och uppbrutna struktur.

Mariebergs siluett med de befintliga stora byggnaderna som tecknar sig på berget mot vattenrummet, Riddarfjärden och den övriga staden bedöms på ett bra sätt kunna kompletteras med fler höga hus. En komplettering med höga byggnader i Marieberg förstärker den befintliga storskaliga volymhanteringen i området, förtydligar topografin och samspelar på ett intressant sätt med stadslandskapet, Norrmälarstrands bebyggelsefront och innerstadens siluett.

Vy från Stockholms inlopp (Nacka/Finnberget) med Gamla stan till höger Marieberg med bebyggelse begränsad av DN-skrapans höjd (+99,5 m.ö.h.).

Vy från Stockholms inlopp (Nacka/Finnberget) med Gamla stan till höger. Marieberg med bebyggelse begränsad av inflygningen till Bromma flygplats (max +130 m.ö.h.).

Vy från Västra skogen/Huvudsta, med Hornsbergs strand i förgrunden. Marieberg med bebyggelse begränsad av DN-skrapans höjd (+99,5 m.ö.h.).

Vy från Västra skogen/Huvudsta, med Hornsbergs strand i förgrunden. Marieberg med bebyggelse begränsad av inflygningen till Bromma flygplats (max +130 m.ö.h.).

Vy från Gröndal. Marieberg med bebyggelse begränsad av DN-skrapans höjd (+99,5 m.ö.h.).

Vy från Gröndal. Marieberg med bebyggelse begränsad av inflygningen till Bromma flygplats (max +130 m.ö.h.).

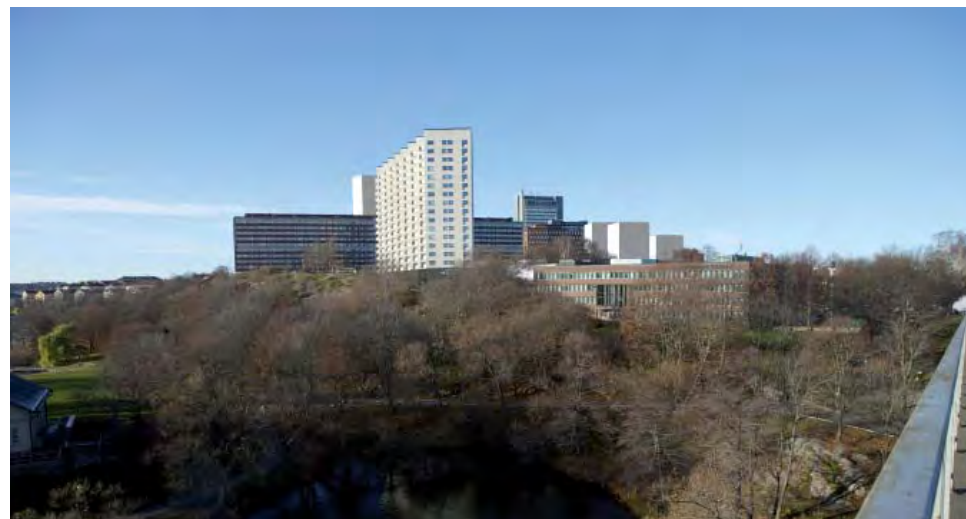
Vy från Tranebergsbron. Marieberg med bebyggelse begränsad av DN-skrappans höjd (+99,5 m.ö.h.).

Vy från Västerbron. Marieberg med bebyggelse begränsad av DN-skrappans höjd (+99,5 m.ö.h.).

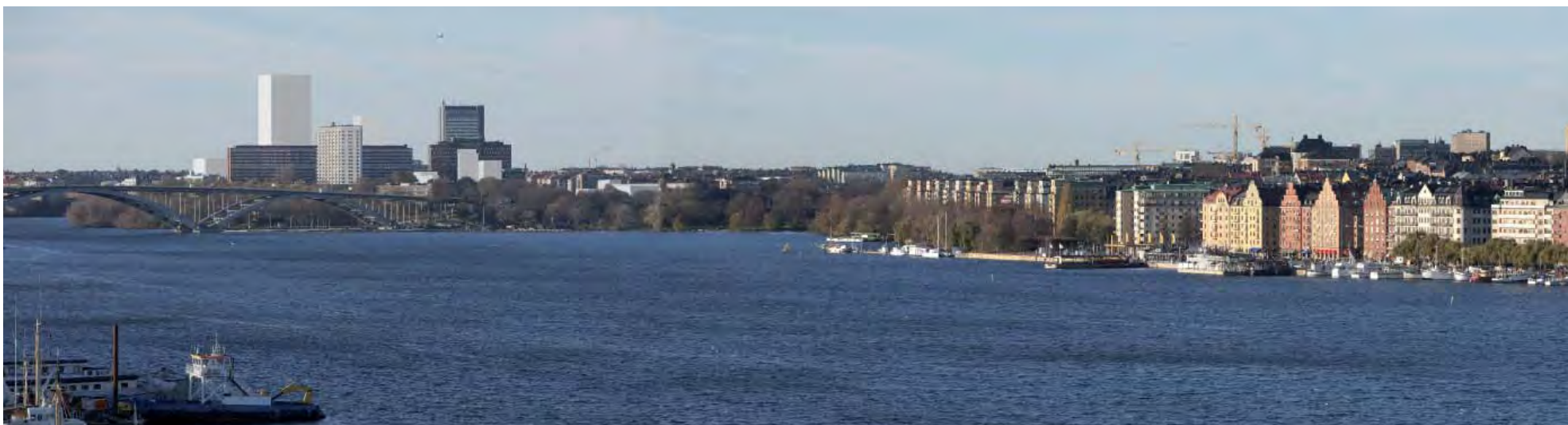
Vy från Tranebergsbron. Marieberg med bebyggelse begränsad av inflygningen till Bromma flygplats (max +130 m.ö.h.).

Vy från Västerbron. Marieberg med bebyggelse begränsad av inflygningen till Bromma flygplats (max +130 m.ö.h.).

Vy från Monteliusvägen/Södermalm med Norr Mälarstrand till höger Marieberg med bebyggelse begränsad av DN-skrapans höjd (+99,5 m.ö.h.).

Vy från Monteliusvägen/Södermalm med Norr Mälarstrand till höger Marieberg med bebyggelse begränsad av inflygningen till Bromma flygplats (max +130 m.ö.h.).

Kulturhistoria

Områdets historia omfattar exempelvis ett av Sveriges första mentalsjukhus, Konradsberg, som bedrev psykiatrisk verksamhet från 1861 fram till 1993. Sjukhuset placerades i ett då stort inhägnat parkområde med många gamla träd. Först på 1980-talet blev området tillgängligt för allmänheten.

Från 1758 fanns Mariebergs porslinsfabrik i områdets södra del. Där tillverkades bland annat de anrika Mariebergskakelugnarna som idag återfinns på exempelvis Sturehofs slott vid Mälaren. 1782 såldes fabriken till Rörstrand och tillverkningen fortsatte i blygsam skala fram till 1788, då den slutligen lades ned.

I området söder om Rålambsvägen fanns militärområdet Marieberg med en ammunitionsfabrik och tillhörande laboratoriebyggnad fram 1950-talet. Här låg Högre artilleri-

riläroverket, Trängbataljonen, Kungliga Fälttelegrafkåren, Signalregementet, och Arméns signalskola. Verksamheterna från den här tiden har gett namn åt flera kvarter och fastigheter i området. De ca 50 militära byggnaderna revs för att möjliggöra utbyggnaden av tidningshusen.

I samband med rivningarna av Klarakvarteren, flyttades tidningsverksamheterna från området i gamla Klara och det beslöts att både Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter med Expressen skulle få varsin tomt i Mariebergsområdet. Platsen ansågs lämplig från kommunikationspunkt, precis intill Västerbrons fäste och inte långt från den då planerade Essingeleden. Stadsplanen för området fastställdes 1958

KULTURHISTORISK KLASSIFICERING AV BEBYGGELSEN

Stadsmuseet har utarbetat en metod för klassificering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, där blått är den högsta klassen och innebär att bebyggelsens kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen. Här hänvisar Stadsmuseet i sin klassificering till en annan lagstiftning, Kulturminneslagen, som är den starkaste lag som finns i Sverige för skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Grön klassning innebär också ett högt kulturhistoriskt värde och betyder att bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Här använder Stadsmuseet formuleringen från Plan- och bygglagen. Gult är den tredje nivå som används vid klassificering. Gult innebär att bebyggelsen har positiv betydelse för stadsbilden och/eller har ett visst

Mariebergs porslinsfabrik 1959.
Foto: Lennart af Petersens, Stockholms stadsmuseum

Forslunds varv 1959.
Foto: Lennart af Petersens, Stockholms stadsmuseum

Utdrag ur karta över kulturhistorisk klassificering av bebyggelsen i Stockholm.

kulturhistoriskt värde. Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier. Det finns även fastigheter som är markerade med streck vilket betyder att de har bebyggelse uppförd efter 1960 eller 1990, alternativt att fastigheten är obebyggd.

Tidningskvarteren

De båda tidningshusen är klassificerade av Stadsmuseet enligt den högsta kulturhistoriska klassen, vilket innebär att bebyggelsens kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen. Motiveringen enligt stadsmuseet, är att lokaliseringen av de största dagstidningarna i landet, de kanske viktigaste aktörerna i den så kallade tredje stadsmakten, genom flytten från Klarakvarteren, både är ett stycke tidningshistoria, samhällshistoria och stadsbyggnadshistoria. Byggnaderna utgör ett dominerande inslag i Stockholms stadsbild och

Utdrag ur historisk karta över staden från 1934 som visar de många byggnaderna för militär verksamhet i stadsdelen.

är viktiga landmärken vid Västerbrons norra fäste. I gestaltningen konkurrerar de två tidningshusen med varandra både som volymer, till sin form och sitt uttryck. Respektive tidningshus ville både synas och kännas igen.

Fd SvD-huset/Trängkåren 6

Med sin stora och tunga byggnadsvolym utgör SvD:s byggnad ett viktigt inslag i stadsbilden tillsammans med den betydligt högre och lättare DN-skrapan strax intill. Arkitekt Anders Tengbom fick uppdraget att rita SvD's nya anläggning. Byggmästare var Bygg-Oleba Olle Engkvist AB. Ritningarna är signerade 1960 och inflyttningen var klar 1962. Komplexet består av en 14 våningar hög kontorsbyggnad med nord-sydlig orientering och väster om denna en fem våningar hög produktionsbyggnad. I botten-våningen rymdes även en del publika lokaler. Byggnaden har en hel del högklassig konstnärlig utsmyckning.

Flygbild från 1961 som visar pågående byggnation i Marieberg. Wennerbergsgatan binder samman Rålambsvägen och Gjörwellsgatan. Foto: Oscar Bladh, Stockholms stadsmuseum.

Stommen är av platsgjuten betong klädd i rött mälardalstegel. Högdelen bottenvåning är klädd med dekorativt utformade keramiska plattor i rödsvart. Höghusets förskjutna rader av högmala fönster bildar ett intrikat sicksackmönster i fasaden som tillsammans med de avsmalnade ändarna kom till för att "ge den 19 meter tjocka, tunga tegelvolymen en med låghuset förenlig lätthet och resning" (enl arkitekten, Anders Tengbom).

Redan 1968 byggdes lågdelen på med två våningar. 1983, 1986 och 1990 tillkom ytterligare påbyggnader. 2005 fick högdelen en ny glasad entré tillbyggnad. I dag rymmer huset kontor efter att SvD lämnade byggnaden 2001.

DN-huset/Trängkåren 7

Den höga DN-skrapan utgör med sin rörliga ljusreklam högst upp, ett dominerande inslag både i stadsbilden och

Före detta Svenska Dagbladet-huset.

DN-skrapan.

i Stockholms siluett. Arkitekten Paul Hedqvist hade redan 1955-56 ritat på en nybyggnad för Dagens Nyheter i anslutning till tidningens gamla lokaler vid Tegelbacken. 1957 fick han uppdraget att rita den nya byggnaden i Marieberg. 1965 stod komplexet klart. Byggmästare var Svenska Väg AB och AB Vägförbättringar. Ett flertal påbyggnader, tillbyggnader och andra förändringar har skett kontinuerligt.

Komplexet består av ett 26 våningar och 84 meter högt lamellhus för kontor och en anslutande byggnad i fyra våningar. Söder om dessa låg ursprungligen ett trevånings industrihus som idag är påbyggt och tillbyggt med fler våningar. Fasaderna är klädda med ett glaserat chamot-tegel i gråvitt respektive gråblå kulör. En speciell fönsterform ger fasaden ett rutigt uttryck. Höghuset är upptill något avtrappat och kröns av ständigt roterande upplysta bokstavsblock med tidningarnas namn. En konstruktion som uppfattas som en gesims (traditionellt ett horisontellt framskjutande listverk på en fasad). I höghustets sydöstra

Rikssarkivet.

hörn reser sig utrymningstrappans spiral genom ett glasat upplyst torn längs hela husets höjd. Trädgårdsanläggningar inom komplexet är formgivna av Walter Bauer. Byggnaden rymmer också konstnärlig utsmyckning av hög klass med verk av bland andra P O Ultvedt, Lennart Rodhe och Stig Blomberg.

Rikssarkivet/Lysbomben 4

Uppdraget att rita det nya Rikssarkivet gick till Åke Ahlström på 60-talet efter stadsplanetävlingen om Mariebergsområdet. Området ansågs vara en lämplig plats, då man menade att ett arkivrum nedsprängt i berget med plats för åtta mil bokhyllor borde räcka för åtminstone 50 år framåt. Uppdragsgivare och byggherre var Byggnadsstyrelsen. Byggnaden ritades 1963 och stod klar 1968 då verksamheten flyttade från Gamla Rikssarkivet på Riddarholmen. Den synliga delen av byggnaden utgör bara en liten del av hela anläggningen. Den största delen är magasinet under mark. Det har sex våningsplan och placerades in i ett bergrum stor som en katedral. Magasinsbyggnaden är uppförd av

Konradsbergs hospital 1896. Foto: Stockholms stadsmuseum.

betong och har ett specialanpassat klimat, där temperaturen är konstant +17° C och har en relativ luftfuktighet på 35%. Magasinet ligger på ett sådant djup att det nästan helt understiger Mälarens vattenyta. Mot vattnet sluttar marken och byggnaden har här fyra våningar, mot entrésidan tre. Administrationsbyggnaden har en lågmäld gestaltning i rött helsingborgstegel och fönsterband med korrugerad kopparplåt. Den inre miljön har en klar och tydlig uppbyggnad med forskarsalar i ett nedre plan med dagsljus via två stora taklanterniner. Byggnaden innehåller en stor gobeläng av Lennart Rodhe.

Konradsbergs hospital/Centauren I

Konradsberg var ett av Sveriges första mentalsjukhus och uppfördes 1855-1871 efter ritningar av arkitekten Albert Törnqvist. 1873 tillkom flygelbyggnader med cellavdelningen. Byggnaden uppfördes i en slottsliknande stil och fick smeknamnet Dårarnas slott. Anläggningen är placerad i ett stort parkområde, Konradsbergsparken. Planen är "H"-formad med ett enkelsidigt korridorsystem. Mittpartiet av byggnaden är försedd med en klocka och en lanternin krönt av ett kors. De första 101 patienterna flyttades hit 1861. Det ursprungliga namnet var Stockholms hospital för sinnessjuka eller Konradsbergs hospital. Senare Psykiatriska sjukhuset och från 1967 Rålambshovs sjukhus. Byggnaden användes för psykiatrisk vård fram till 1993 och togs därefter över av Lärarhögskolan i Stockholm. Konradsberg har sitt namn efter Konrad Heijnsman som från 1770-talet ägde en gård belägen i området.

Tidig medborgardialog - enkät

Som en del av områdesanalysen och kartläggningen av stadsdelen, har staden genomfört en enkätundersökning för samla in några av de boendes upplevelser av och uppfattningar om sin stadsdel, ”Hur upplever du Marieberg?”. Resultatet av enkäten är ett av flera underlag för programhandlingen för Marieberg. Resultatet finns i sin helhet på stadens hemsida www.stockholm.se/marieberg.

Enkäten fungerade som en tidig dialog med medborgarna. Den utformades enligt metoden Meerci, som bygger på tidigare forskning av bland andra Jack Nasar och James Russell. Den innebär ett systematiskt sätt att beskriva stadskaraktärer, och ger en värdering av områdets stadsmiljöer genom att mäta medborgarnas upplevelser i ett antal för området karakteristiska miljöer. Både rumsliga kvaliteter och platsernas innehåll värderas.

Många studier visar att det finns skillnader mellan experter och invånare om vad som värderas som tilltalande stadsbyggnadskonst (Nasar 1998). Invånarna tenderar att värdera miljön efter hur den känns och fungerar, medan experter ofta gör värderingar utifrån aktuell diskurs inom sina respektive kunskapsområden. Detta är ett problem när experter ska göra myndighetsbedömningar och fatta beslut om användning och utformning av stadsmiljön som sedan ska uppskattas av invånarna (Steffner 2009). Enkäten ger underlag för en konstruktiv kommunikation mellan experter och invånare om gemensamma målsättningar för stadsmiljön i en demokratisk stadsbyggnadsprocess.

SAMMANFATTNING AV RESULTATET

Digital enkät – drygt 300 svar

Drygt 50% Vuxna 35-65 år

Knappt 25% Äldre än 65

Knappt 25% Yngre än 35

Lika många män och kvinnor har svarat

Pappersenkät – ca 300 svar

Flesta i gruppen 12-18 år

Kvalitetsfaktorer att värna om

(Enligt 50 % eller mer av deltagarna)

Kollektivtrafik (utbud av bussar och tunnelbana)

Vegetation (inslag av natur, park, träd och annan grönska)

Vatten (i konstarrangemang eller i naturen)

Gång- och cykelstråk (möjlighet att promenera och cykla)

Utblickar (öppenhet och utsikt)

Ljus (dagsljus, belysning)

Affärs- och serviceutbud

Tillgänglighet (öppethållande och möjlighet att ta sig fram)

Historia (byggnader och andra historiska spår)

Djurliv (till exempel fåglar)

“Gör bra bättre”

Trevligare hållplatser för buss och T-bana

Fler träd och planteringar

Bättre koppling av stråk mot vattnet

Utveckla gestaltningen av GC-stråken

Utnyttja utblickar i utformning av platser

Mer kvalitetsljussättning i stadsrummet

Utöka och komplettera kommersiellt utbud

Öka tillgänglighet för alla överallt

Synliggör den historia som finns i Marieberg

Underlätta för positivt djurliv

Brister att åtgärda

(enligt 10% eller mer av deltagarna)

Miljöstörningar (buller och luftföroreningar)

Trafik

Händelser (möjligheter till möten och aktiviteter)

Konst (skulpturer, installationer med mera)

Variation (kontraster mellan byggnaders utformning)

Arkitektur (byggnadskonst)

Färg (harmonier och kontraster)

Möblering (sittplatser, utomhussoffor, papperskorgar med mera)

Rumskänsla (rumsbildande placering av byggnader)

Affärs- och serviceutbud

Ta tag i bristerna

Skapa skydd mot buller och trafik

Ordna förutsättningar för möten och händelser

Placera konstverk i stadsmiljön

Uppmuntra variation i den byggda miljön

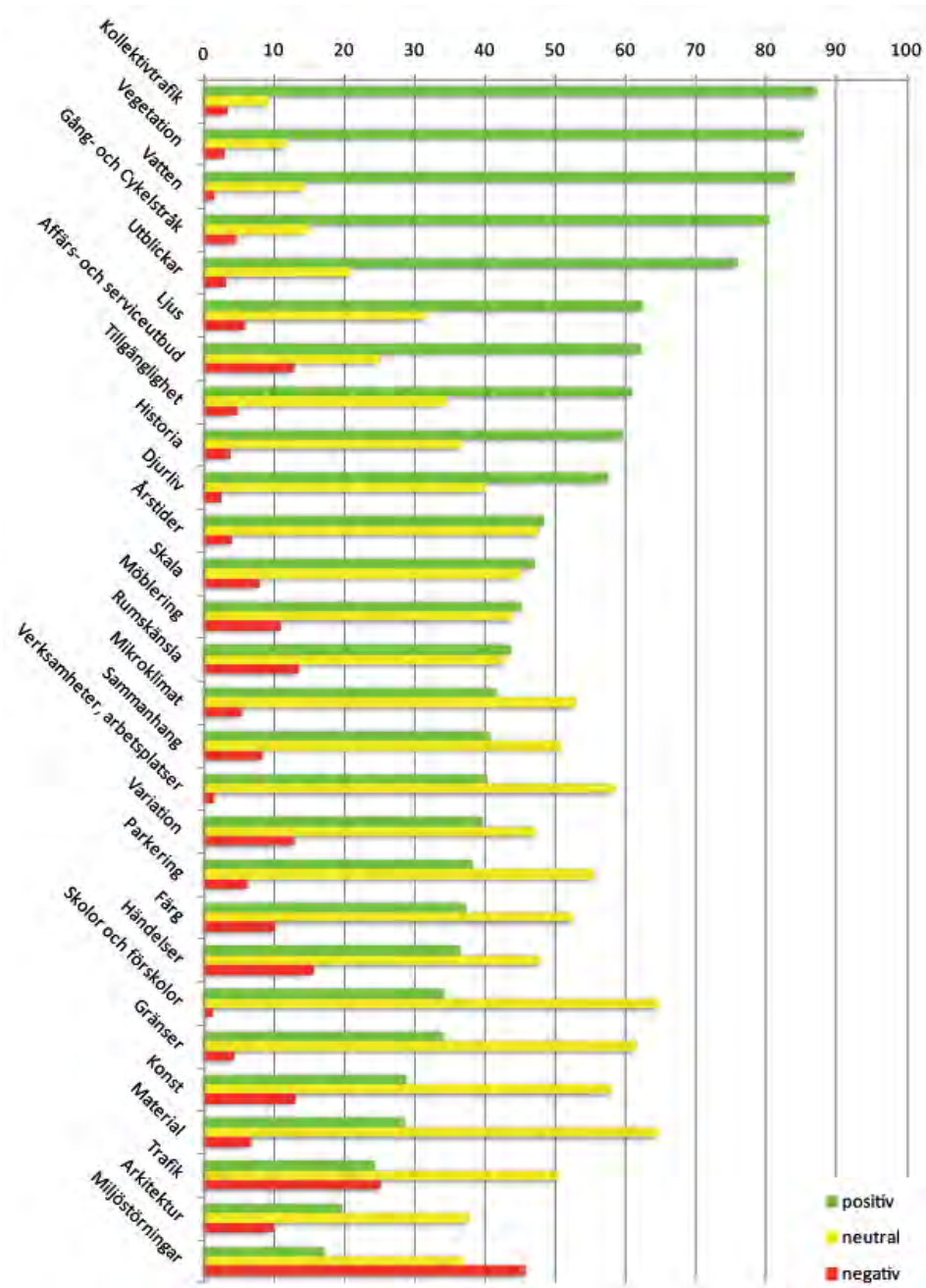
Kräv god arkitektur

Arbeta med färgskalan i området

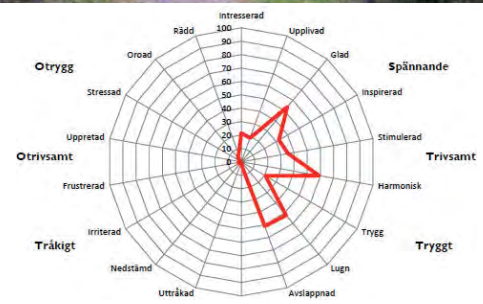
Förbättra möblering på allmän plats

Skapa rumskänsla på många enskilda platser

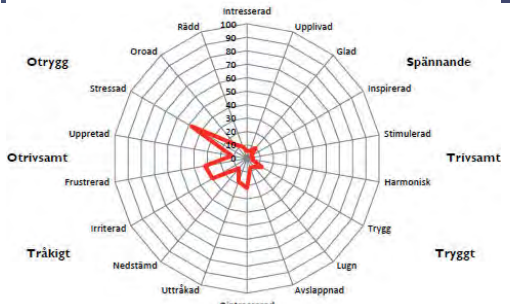
Underlätta för mer kommersiell verksamhet.

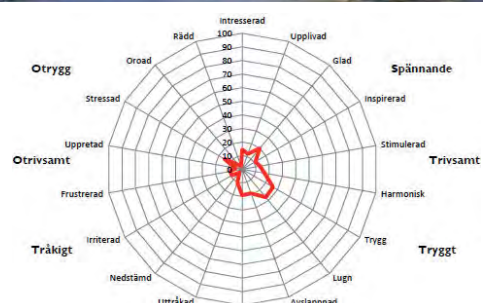
Resultatet av svaren kring beskrivningen av området som helhet.

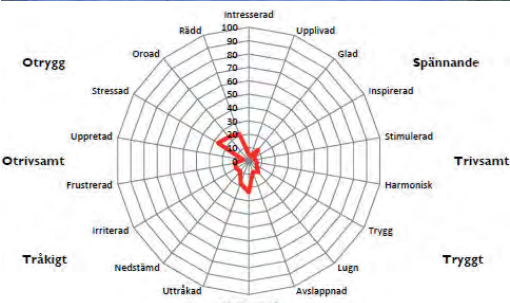
Resultat för Mariebergsparken.

Resultat för Västerbroplan.

Resultat för Rålambsvägen.

Resultat för Thorildsplans tunnelbaneentré.

Resultatet av svaren på fyra av de olika platserna, sammanställt i ett cirkeldiagram, en så kallad värderos.

Utredningar & underlag

Medverkande & referenser

Trafikutredning – se separat bilaga på www.stockholm.se/marieberg

Landskapsutredning – se separat bilaga på www.stockholm.se/marieberg

Stadsrums- och stadslivsutredning – se separat bilaga på www.stockholm.se/marieberg

Medborgarenkät ”Hur upplever du Marieberg?” – se komplett sammanställning på www.stockholm.se/marieberg

Programmet har tagits fram av:

Anna Rex, stadsbyggnadskontoret

Övriga projektdeltagare:

Helena Hultgren, stadsbyggnadskontoret

Jens Nilheim, exploateringskontoret

Ewa Reuterbrand, exploateringskontoret

Pierre Savard, exploateringskontoret

Huvudkonsulter:

Landskapskonsulter: Anders Jönsson, Pia Glaumann, Julia Pütsep, Andersson Jönsson landskapsarkitekter

Trafikkonsulter: Göran Norberg, Johan Nilsson, Tyréns

Lokal planering, förskolefrågor och liknande: Leila

Massih, Kungsholmens Stadsdelsförvaltning

Fysisk modell: Harri Anttila, Peter Magnusson, Annica

Isakovic, Stadsbyggnadskontoret

Digital modell: Mats Lilja, Stadsbyggnadskontoret

Fotomontage och bildframställning: Rosenbergs arkitekter, Kristina Wikström, Stadsbyggnadskontoret

Foto: Stadsbyggnadskontoret där inget annat anges

Kartbilder: Stadsbyggnadskontoret, Andersson Jönsson

Landskapsarkitekter, Spacescape

Medborgarenkät: Lena Steffner, Quality Architects

Stadsrums- och stadslivsutredningar: Alexander Ståhle,

Malin Dahlhielm, Spacescape

Referensgrupp stadsbyggnadsfrågor: Anders Berg, Karin

Månsson, Fredrik Jensen, Pia Krensler, Martin Schröder,

Maria Pettersson, Daniel Linder.

SAMRÅD
till och med den
21 juni 2012

MARIEBERG program för detaljplan 2011-06771-53

Stockholms stadsbyggnadskontor, Tekniska Nämndhuset, Fleminggatan 4, Box 8314, 104 20 Stockholm

Frågor om programmet besvaras av: Anna Rex, stadsbyggnadskontoret, 08-50827596, anna.rex@stockholm.se

www.stockholm.se/marieberg